

UBUNTU
FÒRUM MUNDIAL DE XARXES
DE LA SOCIETAT CIVIL

LA GOVERNABILITAT DEMOCRÀTICA GLOBAL I LES REFORMES D'ALGUNES INSTITUCIONS INTERNACIONALS

2a Reunió Plenària del Fòrum UBUNTU - Març 2002

Jorge Nieto Montesinos

Centre Internacional per a una Cultura Democràtica

Col·laboradors:

Adam Jones

Farid Kahhat

Verónica Zebadúa

UBUNTU
FÒRUM MUNDIAL DE XARXES
DE LA SOCIETAT CIVIL

LA GOVERNABILITAT DEMOCRÀTICA GLOBAL I LES REFORMES D'ALGUNES INSTITUCIONS INTERNACIONALS

Jorge Nieto Montesinos

Centre Internacional per a una Cultura Democràtica

Col·laboradors:

Adam Jones

Farid Kahhat

Verónica Zebadúa

UBUNTU és una antiga paraula africana per designar humanitat - compartir, tenir en compte i estar en harmonia amb tota la creació. Com a ideal, promou la cooperació entre individus, cultures i nacions.

Federico Mayor c/o Josep Xercavins i Valls
Secretariat Ad Hoc del Fòrum Mundial de Xarxes de la Societat Civil-UBUNTU
Universitat Politècnica de Catalunya
Jordi Girona, 29 Edifici Nexus II
Barcelona 08034 (Espanya)
Telf. 0034 93 413 77 73
Fax. 0034 93 413 77 77
E-mail: info.ubuntu@ubuntu.upc.edu
<http://www.ubuntu.upc.edu>
<http://www.reformcampaign.net>
<http://www.reformwatch.net>

Edita:

Secretariat AdHoc del Fòrum UBUNTU

Manel Manonelles
Lluís Miret
Núria Molina
Oscar Sahun
Josep Xercavins - Coordinador

Autor: Jorge Nieto Montesinos

Disseny: Alba Mengual

Producció: Silvia Urbán

Copyright: Secretariat Ad Hoc del Fòrum UBUNTU.

Es permet la reproducció íntegra o parcial del document, sempre esmentant aquest copyright.

Dipòsit legal: B.32693-2004

Edició: Maig 2004

L'edició d'aquesta publicació ha estat possible gràcies al suport i finançament de la Fundació Cultura de Pau, la Universitat Politècnica de Catalunya, la Universitat Oberta de Catalunya, la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona.

ÍNDEX

	Introducció -----	pàgina 4
1.	Les lògiques de la reforma a les Nacions Unides -----	pàgina 6
1.1	Les arrels polítiques del dilema de la reforma-----	pàgina 7
1.2	Burocràcia i administració-----	pàgina 8
1.3	Democràcia i desenvolupament-----	pàgina 9
1.4	El Consell de Seguretat-----	pàgina 10
	1.4.1 Representació-----	pàgina 10
	1.4.2 Poder de vet-----	pàgina 12
1.5	Pau i seguretat a la ONU del segle XXI-----	pàgina 13
	1.5.1 Aliances regionals-----	pàgina 13
	1.5.2 La força permanent-----	pàgina 13
2.	La reforma de les institucions financeres internacionals -----	pàgina 15
2.1	L'evolució del mandat del Banc Mundial i el FMI-----	pàgina 16
	2.1.1 Democratitzar el poder intern de decisió-----	pàgina 18
	2.1.2 Incrementar la transparència i la rendició de comptes-----	pàgina 18
	2.1.3 Reforçar el compromís de les IFI amb el benestar social i el desenvolupament sostenible-----	pàgina 19
	2.1.4 Enfortir el compromís de les IFI amb la preservació ambiental-----	pàgina 20
	2.1.5 Institucionalitzar qüestions de gènere-----	pàgina 20
	2.1.6 Integrar a les IFI amb el sistema de les Nacions Unides-----	pàgina 20
3.	L'Organització Mundial de Comerç -----	pàgina 22
3.1	Dominació corporativa i des EEUU-----	pàgina 22
3.2	TRIPs i TRIMs-----	pàgina 22
3.3	Problemes de democràcia i transparència-----	pàgina 23
3.4	Les propostes de reforma de la OMC-----	pàgina 24
4.	Algunes conclusions i possibilitats d'acció -----	pàgina 26

INTRODUCCIÓ

El panorama mundial és incert i ombrívol. El clima d'optimisme que es va instal·lar al final de la guerra freda i que va créixer en arribar al nou segle, s'ha esvaït.¹ El nou mil·lenni ha nascut amb el terror i la guerra. I amb les imatges punyents de gent desesperada per les conseqüències socials d'una economia mundial injusta i dominada per les corporacions multinacionals. Entre els esdeveniments de l'11 de setembre a Nova York i Washington, les imatges de la guerra a l'Afganistan i la dramàtica fallida de l'Argentina hi ha un fil conductor: una globalització sense regles. Aquest és el context del nostre interrogant sobre els problemes que comporta la construcció de la governabilitat democràtica global. Problema complex, de dimensions inevitablement tècniques i en molts aspectes especialitzades, el seu nucli, tanmateix, és un assumpte molt antic: els conflictes pel poder i les institucions legítimes per regular aquests conflictes.² Per la seva pròpia naturalesa, és un assumpte eminentment polític. Com a tal, en l'origen de les valoracions, teories i propostes sobre la governabilitat democràtica global hi ha decisions ètiques inevitables.

No és la primera vegada que els problemes de la governabilitat global es plantegen en una dimensió planetària. En el seu antecedent més il·lustre³, immediatament després de la pau de Basilea, Kant ja associava l'any 1795, a la primèria del món modern, la possibilitat de la pau mundial -i ni més ni menys que perpètua- amb la construcció d'un govern de governs, un dret cosmopolita i una ciutadania mundial. És cert que ell va imaginar, per crear les condicions pràctiques de la pau, no pas un sistema institucional de governabilitat democràtica, com avui pretenem, sinó un govern mundial com a federació d'Estats.⁴ Però no podia ser d'una altra manera, pensant, com ho feia, a l'interior del sistema d'Estats sobirans el poder jurídic absolut dels quals va consagrar el tractat de Westfàlia el 1648, que va configurar el que els especialistes anomenen l'ordre o sistema westfalià.

Quines eren les columnes d'aquest ordre?⁵ Primer, el fet que els Estats nació fossin les úniques entitats que detinguessin la sobirania. Segon, que aquesta s'exercia sobre un territori geogràfic tot establint fronteres físiques. Tercer, que els governs centrals dels Estats nació es constituïssin en els agents amb més poder en el món. Quart, que no existís dret per damunt dels Estats nació i que el dret internacional era el que es derivava dels tractats signats per Estats sobirans, cosa que consagrava el dret incontestable a la no-ingerència. I cinquè, com a

corol·lari de tot el que hem dit abans, que la guerra entre Estats sobirans, en absència d'un dret supranacional, es legitimava com a mètode per resoldre els desacords; d'aquí vénen tots els esforços ulteriors per "civilitzar" la guerra.

És aquest ordre de gairebé tres segles el que avui ha estat posat en qüestió per les transformacions accelerades o creades pel procés de globalització.⁶ Aquesta crisi constitueix el nus de les nostres preocupacions sobre la governabilitat democràtica global, atès que sense regles la globalització no governada esdevé la principal font d'instabilitat, desordre i ingovernabilitat mundials.⁷ Quins són aquests canvis que fan de la situació actual una situació nova? Primer, que els governs dels Estats nació ja no són l'única font de la sobirania jurídica. Quotes del seu poder sobirà s'han traslladat cap a altres instàncies -supranacionals, subestats i no estatals. Segon, els sistemes d'autoritat fundats en la noció de territori geogràfic són posats en qüestió i el poder, sovint sense rostre⁸, s'exerceix a través de les fronteres i malgrat aquestes. Tercer, en l'escenari internacional els Estats nacionals ja no estan sols: han aparegut altres subjectes polítics que participen, de vegades amb més força, en les disputes internacionals pel poder.⁹ Quart, en aquestes últimes dècades han sorgit molts elements que configuren les bases d'un dret supranacional -protecció dels drets humans, del medi ambient, del dret humanitari- que limita la sobirania absoluta dels Estats. I, cinquè, malgrat les circumstàncies actuals, davant l'opinió internacional hi ha un clar retrocés de la guerra, si més no en la seva versió westfaliana, com a recurs legítim i "natural". Dit això, cal fer tot seguit una excepció: com que el procés de globalització és desigual i asimètric, aquestes tendències malgrat que han afectat tots els Estats nacionals, n'han afectat uns més que altres, i sens dubte són els Estats dels països del sud els que han vist minvar més el seu poder relatiu. I la situació prèvia ja era força asimètrica i jeràrquica.

El naixement de l'Organització de les Nacions Unides el 1945 va estar marcat pel compromís entre la lògica d'un sistema jurídic internacional westfalià i la lògica d'un sistema jurídic fundat en la comunitat internacional més àmplia, tot i que aquesta última hi era com un aspecte subordinat. Van contribuir a aquest compromís l'experiència horrorosa de les dues guerres mundials, el sorgiment com a reacció d'una extensa consciència humanista expressada en una generació de visionaris i, cal no oblidar-ho, el naixent conflicte de la guerra freda entre dos sistemes, dues ideologies i dues superpotències

atòmiques que, en la seva disputa, van obrir l'espai per a aquest compromís.

De llavors ençà, aquestes dues lògiques -la dels Estats i la de la comunitat internacional més àmplia- han col·lidit sistemàticament en els successius esforços per construir les institucions d'una governabilitat democràtica global.¹⁰ I al seu voltant s'han anat teixint diversos agrupaments de poder o aliances que no sempre -de fet gairebé mai- expressen un conflicte diàfan entre els Estats, com a actors privilegiats i únics del sistema de relacions internacionals en crisi, i les organitzacions, els activistes i els intel·lectuals d'una ciutadania cosmopolita. D'altra banda, si hagués estat així, és probable que no s'haguessin produït totes les evolucions que, malgrat tot, s'han produït. Els governs, sense una instància internacional formalment encarregada per pensar en el problema de la governabilitat democràtica global, potser haurien reduït el debat al llenguatge sovint insípid i trivial dels mals compromisos diplomàtics. Els cossos intel·lectuals, per la seva banda, amb elaboracions interessants i coherents, moltes vegades han ignorat les condicions de possibilitat de les propostes de canvi institucional, sense les quals aquest no és possible. Vegem ara alguns d'aquests processos de construcció de la governabilitat democràtica global.

¹ Els mercats i la raó liberal van ser proclamats com els únics agents de progrés i llibertat, última estació de la història humana. Fukuyama, F., *The End of History and the Last Man* (Londres: Hamish Hamilton, 1989).

² En el rerefons d'aquest debat donem per fet el procés pel qual un tipus específic de poder, el polític, es va expressar a l'Estat; i per què la democràcia es va associar amb aquesta esfera de poder i no pas amb d'altres, com el poder econòmic, per exemple. Held, David, *La democràcia y el orden global. Del Estado moderno al gobierno cosmopolita* (Espanya: Paidós, 1997).

³ Kant, Emmanuel, *La paz perpetua* (Mèxic: Editorial Porrúa, 1995).

⁴ Tot i que el concepte de governabilitat és molt criticat pel seu origen conservador, aquí es fa servir en el mateix sentit en què Dror el designa, "les condicions polítiques i institucionals per intermediar interessos i el suport polític per governar". Dror, Y., *La capacidad de gobernar. Informe al Club de Roma* (Mèxic: FCE, 1996).

⁵ Valaskakis, Kimon, "Westfalia II: por un nuevo orden mundial", *Futuribles* 265, juny del 2001.

⁶ No cal entrar aquí en la discussió sobre la globalització, que tant de temps ha ocupat en l'última dècada. Ulrich Beck n'ha mostrat l'amplitud i la complexitat. *¿Qué es la globalización? Falacias del globalismo, respuestas a la globalización*, (Espanya: Paidós, 1988). Aquí es fa servir el terme en el sentit exposat per Beck. Vegeu, també, per als grans vessants interpretatius de la globalització, Held, David i Anthony McGrew, "Globalization", entrada per a l'*Oxford Companion to Politics*. www.polity.co.uk/global/globocp.htm

⁷ Aquesta tesi va ser exposada a *Gobernar la Globalización. La política de la inclusión: el cambio de responsabilidad compartida* (Mèxic: Ediciones DEMOS-UNESCO, 1997).

⁸ Prera, Anaisabel, "El poder sin rostro", document de treball, França, 1999.

⁹ Cal pensar que de les cent entitats amb més poder econòmic, 51 són empreses transnacionals. O que les agendes de gairebé totes les cimeres mundials de l'ONU van ser col·locades en el debat internacional per les organitzacions no governamentals. Per no esmentar les diverses organitzacions de tràfic organitzat o les xarxes de violència no estatal, o les societats de codi.

¹⁰ Com molt bé diu Held, "En la medulla d'aquest gir resideix un conflicte entre les exigències a favor dels Estats individuals i les exigències a favor d'un principi organitzatiu dels assumptes mundials alternatiu: en última instància una comunitat democràtica planetària" (op. cit., pàg. 112).

1. LES LòGIQUES DE LA REFORMA DE LES NACIONS UNIDES

Els qui proposen reformes a l'ONU tendeixen a avançar una d'aquestes dues perspectives: o bé hi veuen una organització costosa que, si es preserva,¹¹ ha d'atendre valors com honestedat i eficiència, o bé la veuen, particularment el Consell de Seguretat, com una organització mancada de democràcia i d'atenció a les necessitats de les persones del món.

No sorprèn que la primera línia de crítica tendeixi a tenir el suport de representants dels Estats poderosos del Primer Món que dominen importants institucions com el Consell de Seguretat i les agències econòmiques especialitzades, el Banc Mundial i el FMI. Tampoc no sorprèn que les preocupacions per la democràcia i el lloc de les societats més pobres a l'ONU tendeixin a ser esmentades per representants de països del Tercer Món o d'organitzacions no governamentals (ONG) preocupades principalment per qüestions de pau, justícia i desenvolupament.¹²

Les quatre àrees principals de reforma i propostes de reforma de l'administració i operació de l'ONU són les següents:

Democràcia i desenvolupament: Constitueix el nucli de les crítiques i propostes de reformes avançades per representants del Tercer Món i moltes organitzacions no governamentals.

Burocràcia i administració: Inclou propostes per fer disminuir el nombre total de funcionaris de l'ONU, sobretot en el Secretariat, eliminar la corrupció,

reduir costos i duplicació de funcions administratives i explotar les noves tecnologies de la comunicació per millorar la coordinació.

El Consell de Seguretat: Caldria expandir aquests cos deliberatiu i executiu de l'ONU per incloure-hi més representació de països no occidentals? S'hauria d'estendre el dret de vet a més representants tercermundistes? On són els impediments més importants per a la seva reforma?

Manteniment de la pau: A la darrereria dels vuitanta i primeria dels noranta van sorgir les activitats de manteniment de pau de l'ONU amb operacions a l'Amèrica Central, els Balcans, el sud-est d'Àsia i en altres llocs. Però s'han fet preguntes importants sobre l'actuació de l'ONU, sobretot a Somàlia, l'antiga Iugoslàvia i Rwanda.

Una comunicació com aquesta difícilment pot fer justícia a l'ampli ventall d'iniciatives de reforma proposades per a les Nacions Unides. Per exemple, les crides perquè hi hagi més coordinació entre organitzacions no governamentals i l'organització mundial només s'hi tracten breument.¹³ Altres temes que no detallarem són la iniciativa per a la Cort Penal Internacional, la representació femenina dins l'estructura i els processos de presa de decisió de l'ONU i les propostes per al Fons per a l'Eradicació de la Pobresa Global i el Fons per a la Preservació de l'Hàbitat Global sorgides en el Fòrum del Mil·lenni del 2000.

¹¹ Alguns dels elements aïllacionistes de l'espectre polític dels EUA demanen l'abolició de l'ONU. Aquesta és la perspectiva oferta per William Norman Grigg de la publicació de la John Birch Society New American, que va escriure, a l'octubre del 2001, "les Nacions Unides es van definir fa molt de temps com a aliades del terrorisme i enemigues de l'estil de vida americà... És un paradís per a perdonavides, tirans i terroristes estrangers... un vehicle mitjançant el qual les elits corruptes en aquest país i tots els altres intenten emparar-se del món sencer" http://www.thenewamerican.com/tna/2001/10-22-2001/vo17no22_un_not_friend.htm Aquests comentaris poden ser més extrems que la majoria, però no són qualitativament diferents dels que fan molts crítics populars als EUA.

¹² En el seu panorama de "The Historical Development of Efforts to Reform the UN", Maurice Bertrand dibuixa una distinció paral·lela entre, "d'una banda, la visió americana, i més generalment del Nord (incloent-hi Est i Oest), del problema" al voltant de "reformes a l'estructura del Secretariat", "suprimir programes obsolets" i "reorganitzar la maquinària intragovernamental, per fer-la més eficient o més representativa de la comunitat internacional... sense reformar la carta" i, de l'altra, "els representants de països en vies de desenvolupament que insisteixen generalment a eixamplar el nombre de membres dels comitès" i posen un èmfasi creixent en les obligacions de desenvolupament de l'ONU. Vegeu Bertrand, "The Historical Development of Efforts to Reform the UN", a Adam Roberts and Benedict Kingsbury, eds., United Nations, Divided World: The UN's Roles in International Relations (Oxford: Oxford University Press, 1993), pàg. 420-21. James Paul, del Global Policy Forum, ha sostingut, també, que "l'ONU s'ha de reformar. En això, tothom hi està d'acord. Però hi ha un greu desacord sobre quin tipus de reforma és necessària i per a quin propòsit. Els líders d'ONG volen una ONU més democràtica, amb més obertura i rendició de comptes. Els tecnòcrates desitgen més productivitat i eficiència de l'equip de l'ONU. Els delegats afavoreixen reformes que s'adeqüin als interessos nacionals i promoguin el poder nacional. Els idealistes ofereixen plans per a un cos expandit, que reduiria la sobirania estatal. Mentrestant, els conservadors pressionen a favor d'una ONU amb poders reduïts. És difícil trobar acords". Paul, "UN Reform: An Analysis", Global Policy Forum (1997), [file:///http://www.globalpolicy.org/reform/analysis.htm](http://www.globalpolicy.org/reform/analysis.htm) Vegeu també, per a iniciatives específiques, www.earthaction.org.

1.1 LES ARRELS POLÍTIQUES DEL DILEMA DE LA REFORMA

Es teòrics de les organitzacions internacionals han assenyalat des de fa temps el xoc entre la lògica supranacional de la governabilitat democràtica global i l'encara poderosa influència de la sobirania estatal. Al cap i a la fi, les Nacions Unides van ser concebudes com una organització intergovernamental, tot i que compromeses –encara que fos de manera subordinada– amb una lògica de la comunitat internacional més àmplia. Les Nacions Unides són, doncs, “una organització que va néixer i roman subjecta a la política estatal”,¹⁴ i la seva efectivitat depèn, en bona mesura, del compromís demostrat pels líders dels Estats nació. Sovint aquest compromís ha estat inestable, o absent del tot. Tal com va manifestar la Comissió sobre Governabilitat Global a mitjan anys noranta, “el comportament nacional és un producte de les decisions i les polítiques nacionals: és aquí on el reforçament de les Nacions Unides ha de començar.

Les reformes valuoses de les estructures de l'ONU s'han de perseguir... però els més grans fracassos de l'ONU no han estat estructurals: han estat fracassos col·lectius dels Estats membres... Quan ens lamentem de com l'organització mundial s'ha quedat curta pel que fa a la promesa de progrés econòmic i social per a tots els pobles continguda a la Carta, el que lamentem no és el fracàs d'una entitat monolítica supranacional, sinó els errors dels membres de les Nacions Unides –dels governs i, fins a un cert punt, dels pobles”.¹⁵

D'acord amb això, el reforçament de les Nacions Unides és interpretat per molts països poderosos com una disminució potencial de la seva pròpia sobirania i expressió internacional. El cas més evident és el dels Estats Units. Els Estats Units van tenir un paper central, probablement el paper central, en l'establiment de l'organització; però, especialment des que l'era de la descolonització va fer que els Estats Units i els seus aliats perdessin el control de l'Assemblea General, les Nacions Unides han estat cada vegada més denunciades per la seva posició “antiamericana” en els assumptes mundials. Aquestes crítiques parteixen de la base que les Nacions Unides, com a receptores del suport dels Estats Units, haurien d'encoratjar els objectius de política dels Estats Units. Tal com va dir el senador Jesse Helms en el seu discurs del gener del 2000 davant el Consell de Seguretat, “la majoria dels americans no consideren les Nacions Unides com una finalitat en sí mateixa. La veuen com un aspecte més de l'arsenal diplomàtic d'Amèrica. Unes Nacions Unides que insisteixen a intentar imposar una visió utòpica sobre Amèrica i el món es col·lapsaran sota el seu propi pes. Si les Nacions Unides respecten els drets sobirans del poble americà i el serveixen com una eina de diplomàcia efectiva, guanyaran el seu respecte i suport. Però unes Nacions Unides que busquin imposar la seva presumpta autoritat sobre el poble americà sense el seu consentiment estan provocant una confrontació i, vull ser càndid, a la llarga una retirada dels Estats Units.”¹⁶

¹³ La Commission for Global Governance, per exemple, insisteix en la creació d'un Fòrum Anual de la Societat Civil amb representants d'ONG acreditades davant l'Assemblea General per informar i assistir l'Assemblea en temes rellevants. La Commission fa una crida a l'establiment del “dret de petició” per a la societat internacional expressat mitjançant un Consell de Peticions nomenat pel secretari general amb l'aprovació de l'Assemblea General. El Consell tindria el dret de fer recomanacions tant al secretari general com a l'Assemblea i al Consell de Seguretat.

¹⁴ Stephen Schlesinger, “Can the United Nations Reform?”, World Policy Journal, núm. 14, pàg. 3 (tardor del 1997), file:///http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/schles.htm>

¹⁵ Commission on Global Governance, “Reforming the United Nations”, file:///http://www.cgg.ch/chfive.htm> El secretari general Kofi Annan va reconèixer francament les dificultats en el seu informe “ReNEWing the United Nations”, preparat davant la Cimera del Mil·lenni del 2000: “En moltes àrees no podem fer la nostra feina perquè els desacords entre els Estats membres eviten el consens necessari per a l'acció efectiva. A més, la supervisió altament intrusa i excessivament detallada que els Estats membres exerceixen sobre el nostre programa d'activitats fa molt difícil per a nosaltres maximitzar l'eficiència o efectivitat. Annan, “ReNEWing the United Nations”, <http://www.un.org/millennium/sg/report/ch5.pdf> de “We the Peoples: The Role of the United Nations in the 21st Century”.

¹⁶ “Jesse Helms Speech to Security Council Criticizing UN”, Third World Traveller, file:///http://www.thirdworldtraveler.com/United_Nations/JesseHelms_UNspeech.html>

1.2 BUROCRÀCIA I ADMINISTRACIÓ

Per a moltes veus del Primer Món, les operacions de les Nacions Unides són poca cosa més que una "miasma" de corrupció i malbaratament que necessita una neteja urgent. Una avaluació típica és la de Stefan Halper, el qual va escriure a Policy Analysis: "L'evidència que hi ha indica que la corrupció i la mala gestió van més enllà del frau rutinari, el malbaratament i l'abús de recursos que caracteritzen totes les empreses del sector públic. Els pressupostos de l'ONU estan envoltats de secret, i l'actuació de la miríada de burocràcies és translúcida, per no dir opaca. No hi ha una manera fiable de determinar si les moltes, i de vegades en competència, agències especialitzades (com a mínim dues dotzenes d'agències de les Nacions Unides estan involucrades en política alimentària i agrícola) fan la seva feina, i moltes activitats de l'ONU, encara que tinguin algun valor, les farien millor, i d'una manera més eficient altres grups. Altres activitats no haurien de ser desenvolupades del tot... Tenint en compte tot això i els intents fracassats per arranjar les coses, mantenir l'optimisme, encara que sigui limitat, sobre reformes significatives, és fer-se il·lusions".¹⁷

Potser reflectint el clima financer i polític dels països primermundistes, les Nacions Unides han dedicat la majoria dels seus esforços de reforma en anys recents a tractar amb les preocupacions expressades pels crítics de la burocràcia i administració de l'ONU. El procés va començar el 1992, quan el seu secretari general Boutros Boutros-Ghali va llançar la primera ronda de reformes.¹⁸

D'acord amb l'ONU, aquests esforços han estat fructífers.¹⁹ Tanmateix, els crítics s'han queixat que aquestes iniciatives no estan adreçades a millorar l'eficiència de l'ONU, sinó a retirar l'organització d'esferes amb activitats que anar en contra dels interessos del món desenvolupat. James Paul observa que la primera ronda de "reestructuracions" sembla haver estat influïda fortament per la missió dels Estats Units a l'ONU. Per exemple, l'eliminació virtual el 1992 del Centre de Corporacions Transnacionals amb arguments pressupostaris va decapitar efectivament "un dels cossos més respectats de l'ONU" i va ser, d'acord amb Paul, resultat d'"una llarga campanya de la Cambra Internacional de Comerç" per negar la influència del Centre. Aquests fets suggereixen que les iniciatives de reforma estan excessivament adreçades a "apaivagar les corporacions i neutralitzar l'hostilitat corporativa cap a les Nacions Unides... esperen molt d'un programa basat en la bona fe de les corporacions, que en la regulació o codis formals de conducta".²⁰

Hi ha pocs dubtes que cal racionalitzar l'administració i la burocràcia de l'ONU per contrarestar l'alt nivell de descentralització que ha marcat l'organització des del seu naixement. Però la temptació en les rondes de retallades pressupostàries també és minar la feina de les agències més progressistes i efectives de l'ONU i fer que l'organització sigui menys responsable davant la majoria dels seus membres, canvi simbolitzat per l'allunyament de l'ONU de l'ajuda al desenvolupament i per un acostament més tecnocràtic a aquesta qüestió.

¹⁷ Stefan Halper, "A Miasma of Corruption: The United Nations at 50", Policy Analysis núm. 253, 30 d'abril de 1996, <http://www.cato.org/pubs/pas/pa-253es.html>

¹⁸ Vegeu els comentaris de Paul: "Tot i que els grups de treball discuteixen temes extremadament importants que poden afectar la vida dels ciutadans del món, les seves discussions es fan sense retre cap mena de comptes. Hi ha un gran potencial per a abusos de poder, mentre els governs amb força militar i financera poden amenaçar d'altres perquè facin el que ells volen. Les negociacions de reforma són l'epítom de les pressions antidemocràtiques en el sistema de les Nacions Unides, en la mesura que Estats que són formalment democràtics s'amaguen darrere propaganda sofisticada i acusen l'ONU d'incompetència, ineficiència i burocràtica elefantina per pressionar a favor de canvis que els convenen." Paul, "UN Reform."

¹⁹ "United Nations Reform: an Update", United Nations Information Centre, 17 de març de 1999.

²⁰ Vegeu "UN Reform? Not Anytime Soon, But...", Mondial (publicació del World Federalists of Canada), octubre del 1999, file:///http://www.globalpolicy.org/reform/jap-wfm.htm>

1.3 DEMOCRÀCIA I DESENVOLUPAMENT

Elloc no és tan clara la diferència de prioritats i estratègies entre els països més rics i els més pobres com en el debat sobre el paper que ha de tenir l'ONU en el desenvolupament econòmic i social. Tal com escriu Maurice Bertrand, "en matèria econòmica i social, hi ha encara una separació entre el Nord i el Sud. Els diplomàtics de països en vies de desenvolupament continuen pressionant per estendre tots els comitès de l'ONU i perquè es desenvolupi d'un programa econòmic i social. Els països del Nord no estan gaire interessats en la majoria de les activitats econòmiques i socials de l'ONU i s'estimen més comptar amb el FMI i el Banc Mundial (institucions que ells controlen). L'anomenat diàleg Nord-Sud ha cessat."²¹

L'any 1977, el Grup dels 77 -establert en el Tercer Món per contrarestar el Grup dels 7 dels països industrialitzats- va transmetre l'essència de la crítica dels països en vies de desenvolupament de les Nacions Unides i la necessitat de posar més èmfasi en temes de desenvolupament, en coherència amb les ambicions originals de la Carta. "Atorguem una gran importància política al reforçament del paper de les Nacions Unides per promoure la cooperació internacional per al desenvolupament econòmic i social. Creiem fermament que cal permetre a les Nacions Unides desenvolupar el seu potencial complet en l'àmbit de la cooperació econòmica internacional. Per a aquesta finalitat, ha de ser altament prioritari el compliment del dret al desenvolupament a les Nacions Unides... El procés de reforma ha d'enfortir l'habilitat de les Nacions Unides de fer el seu paper i la seva funció en l'àmbit del desenvolupament... aquest procés de reformes hauria de ser desenvolupat amb l'objectiu principal de reforçar la capacitat de l'organització d'atendre els temes del desenvolupament i respondre de manera efectiva a les necessitats dels països en vies de desenvolupament. No hauria d'estar motivat per la meta d'estalviar i reduir les Nacions Unides... Les tasques de desenvolupament de les Nacions Unides són d'una importància cabdal i no han de ser tractades com a secundàries a les seves funcions de manteniment de la pau, drets humans i humanitàries... Les Nacions Unides, en virtut de la universalitat dels seus membres, és l'organització en què més es pot confiar per dur a terme tasques de desenvolupament".²²

Tot i que aquestes crides a centrar-se més en el desenvolupament daten de l'època de la descolonització dels seixanta, la seva intensitat ha

crescut en aquesta última dècada. D'acord amb la documentació dels comitès directius de les ONG a la Cimera Social, a fi que els drets econòmics i socials tinguin el lloc que es mereixen en la família dels drets, calen tres iniciatives de reforma: 1) la integració de les institucions financeres internacionals i l'OMC en els processos normatius d'establiment d'estàndards de l'ONU; 2) més accés i influència de la societat civil en l'ECOSOC, i 3) més compromís estatal per la igualtat dels drets econòmics, socials i culturals dins la família de drets i, per tant, un suport reforçat del sistema de les Nacions Unides a aquest tipus de compromisos".²³

Les Nacions Unides han reconegut fins a un cert punt aquestes preocupacions i les han integrades (o reintegrades) a la seva agenda. Adreçant-se a negociadors de 150 països que debatien el "Consens de Monterrey" (avançant-se a la conferència sobre inversió per al desenvolupament de les Nacions Unides a Monterrey, Mèxic, al març del 2002), el secretari general Annan va cridar "a duplicar la despesa d'ajuda externa d'aquí a tres anys". Diverses ONG i països en vies de desenvolupament van pressionar perquè els països complissin la seva antiga petició de dedicar el 0,7% dels pressupostos nacionals a l'ajuda per al desenvolupament. Aquestes propostes van trobar una brusca oposició en el govern dels Estats Units, exemplificada per l'argument de l'ambaixador Sichan Siv: "Abocar diners en els països en vies de desenvolupament no és l'única solució."²⁴ Un cop més, els desigs de la majoria dels membres de l'ONU -que l'organització amplii el seu paper social i de desenvolupament- es van esfondrar per la resistència de les seves economies principals, sobretot els Estats Units.

D'aquí l'èmfasi en la democratització econòmica per mitjà de la distribució de la riquesa. Però també hi ha una dimensió de democratització política implícita en les crítiques del Tercer Món i de les ONG. "Llevat de rares excepcions -com durant la secretaria general de Dag Hammarskjöld-, els pobles del món no han desenvolupat el sentiment que l'ONU els pertany. No els pertanyia. Si pertanyia a algú, era als governs, a alguns governs. Era el domini de l'alta política. Afectava les vides d'una manera llunyana, no propera... Les Nacions Unides hi eren per fer-les servir, i sovint per abusar-ne; per ser un instrument dels interessos estatals on ho podien ser, i per ser superades on no podien servir aquells interessos."²⁵

1.4 EL CONSELL DE SEGURETAT

Pocs aspectes de la reforma de l'ONU han atret tants comentaris i atenció acadèmica en aquests últims anys com les propostes per reformar el Consell de Seguretat, el cos principal de l'organització per a la prevenció i resolució de conflictes. Les iniciatives de reforma van des de les que consideren el Consell de Seguretat com una institució valuosa i important, fins a les que pensen que la institució està passada de moda i és cada cop més irrellevant en un món multipolar, diferent al de l'època immediata a la Segona Guerra Mundial. Michael Hirst assenyala tant el que té de valuós com el que té d'inadequat el Consell al principi del segle XXI: "Per a moltes nacions, l'actual Consell de Seguretat és vist més com un deixant d'estels dominants que no pas com una font de jurisprudència internacional. La imatge del Consell certament es beneficiaria si altres potències importants com Alemanya i el Japó en fossin nomenades membres permanents. Però, defectuós o no, el Consell de Seguretat encara té un gran potencial. És l'únic tribunal efectiu de dret internacional per enfrontar-se amb neteges ètniques i altres horrors de lesa humanitat. Com a tal, ha de continuar sent l'àrbitre de les intervencions".²⁶

La majoria de les propostes per a la reforma del Consell de Seguretat s'han enfocat, segons el president de l'Assemblea General Razali Ismail de Malàisia, a "millorar la representativitat, credibilitat, legitimitat i autoritat del Consell de Seguretat".²⁷ Al setembre del 2000 els líders que van assistir a la Cimera del Mil·lenni van fer servir un llenguatge similar per cridar a "la ràpida reforma i extensió del Consell de Seguretat, tot fent-lo més representatiu, efectiu i legítim als ulls de totes les persones del món".²⁸

El Consell de Seguretat ha treballat per atendre aquestes preocupacions. Al gener del 2000, per exemple, el nou president del Consell "va esquematitzar nous procediments dissenyats per mantenir els no-membres del Consell més ben informats sobre l'estatus de les deliberacions", i va proposar que "hi hauria d'haver més recursos per a juntes públiques... en les quals els no-membres participarien d'acord amb la Carta de les Nacions Unides". Aquestes juntes "permetrien l'assistència de no-membres els interessos dels quals estiguin particularment afectats per la matèria sota consideració, com per exemple les parts en conflicte."²⁹ Tanmateix, aquestes reformes no tenen en compte el nucli de les crítiques al Consell de Seguretat, que s'acostumen a centrar en dos temes clau: la representació i el poder de vet.

1.4.1 Representació. Com altres aspectes operatius de les Nacions Unides, les propostes per a la reforma del Consell de Seguretat tendeixen a rebre suport o a ser rebutjades en funció de si les proposen potències del Primer Món o del Tercer Món. El *Globe and Mail* de Toronto assenyalava el 1997 que "les nacions influents es continuen oposant a un increment en el nombre de membres permanents del Consell, particularment si se'ls dona el poder de vet de què ara gaudeixen els Cinc Grans."³⁰

Però les preocupacions dels països en vies de desenvolupament per a una major representació en el Consell no han caigut del tot en la indiferència.³¹ Mentrestant, membres individuals de l'ONU han llançat les seves pròpies iniciatives i s'han pronunciat sobre la reforma del Consell de Seguretat. El ministre de Relacions Exteriors australià Alexander Downer va assenyalar, parlant davant el Consell de

²¹ Bertrand, "Historical Development", pàg. 432-33.

²² "Statement of Principles on U.N. Reform", adoptats per la 22 Reunió de presidents coordinadors de capítols del Grup dels 77, Ginebra, 7-9 de juliol de 1997 file:///http://www.globalpolicy.org/security/reform/group77.htm

²³ Peggy Teagle & John W. Forster, "UN Futures, UN Reform and the Social Agenda", United Nations Association in Canada, desembre del 1997 <http://www.unac.org/unreform/foster_teagle.html>

²⁴ Edith M. Lederer, "U.S. Opposes Call for More Foreign Aid", despatx de l'agència de notícies AP, 29 de gener de 2002.

²⁵ Commission on Global Governance, "Reforming the United Nations."

²⁶ Michael Hirsh, "Calling All Regio-Cops: Peacekeeping's Hybrid Future", *Foreign Affairs*, novembre/desembre del 2000, pàg. 5. Per a una avaluació similar, vegeu Morris B. Abram, "Reform Needs a Radical Approach", *The Earth Times*, 1-15 d'octubre de 1997 file:///http://www.unwatch.org/pbworks/radapprch.html (visitat el 6 de febrer de 2002). Abram escriu: "Evidentment el Consell de Seguretat és una relíquia del passat. Permet als Cinc Permanents retenir el poder de què gaudien després de la seva victòria a la Segona Guerra Mundial ... Tanmateix, aquesta 'relíquia' ha estat una cosa útil per mantenir el sentit d'un ordre mundial, particularment des del final de la guerra freda ... Si la seva extensió és necessària, llavors els reformistes hauran d'enfrontar-se amb algunes preguntes controvertides."

²⁷ "Assembly President Proposes Increase in Security Council Membership to 24 by Adding 5 Permanent, 4 Non-Permanent Members", United Nations Press Release GA/9228, 20 de març de 1997, <http://www.cgg.ch/ga.htm>

Seguretat el 1997, el compromís del seu país d' "incloure com a membres permanents potències importants amb capacitat de fer una contribució significativa a la pau i seguretat internacionals, particularment el Japó i Alemanya. També hauria d'incloure seients permanents per a regions de baixa representació, així com seients no permanents addicionals."³² Fins i tot els Estats Units, el país que s'esperaria que protegís amb més zel els arranjaments actuals, va expressar el 1997 la seva voluntat de considerar l'admissió de tres nacions en desenvolupament -de l'Àsia, l'Àfrica i l'Amèrica Llatina i el Carib. Però encara ens trobem amb oposició a la idea d'atorgar als nous membres el poder de vet.³³ Brett D. Schaefer, de l'Heritage Foundation, argumentava que "expandir el Consell de Seguretat reduiria la influència dels Estats Units, portaria a la immobilitat i a la ineficiència... Si l'Administració dels Estats Units vol crear realment un Consell de Seguretat que reflecteixi l'actual estructura global de poder, hauria de proposar reduir -no pas incrementar- el nombre de membres permanents. Sols els Estats Units tenen els recursos, la voluntat i els interessos per dur a terme el mandat del Consell de Seguretat: desactivar, contenir o confrontar les amenaces a la seguretat global... atès que els membres de l'ONU no acceptarien que els Estats Units fossin l'únic membre permanent del Consell, la millor solució és restringir el poder dels actuals cinc membres permanents."³⁴

Tanmateix, és possible que hi hagi una expansió del Consell de Seguretat per incloure-hi membres del Tercer Món i més membres permanents. Com que

aquesta iniciativa ha pres el seu ritme, un cert nombre de països prominents han estat maniobrant per beneficiar-se'n.³⁵ Aquestes maniobres polítiques són naturals, però és probable que es converteixin en una de les principals dificultats per a l'expansió i reforma del Consell de Seguretat. D'això es desprèn que les arrels de l'ONU en un sistema d'Estats sobirans amb interessos nacionalistes i fins i tot xovinistes no es limiten únicament als països poderosos del Primer Món. Les divisions entre els països relativament febles del Tercer Món és possible que no siguin menys profundes que les que hi ha entre el Primer i el Tercer Món. Llavors, falta que vegem si l'ímpetu per un Consell de Seguretat més representatiu no s'encallarà sols per les resistències dels països desenvolupats, sinó també per les rivalitats de les seves contraparts en desenvolupament.

També queda pendent la qüestió de si l'expansió del Consell disminuirà la seva eficàcia i incrementarà el nombre de possibles "situacions de conflicte" entre els membres. Aquest és un dels reclams avançats per l'Heritage Foundation, que "suggereix que l'expansió impedirà l'habilitat del Consell de Seguretat d'actuar de manera ràpida i decisiva". Però aquestes preocupacions no es limiten als països desenvolupats o als cinc membres permanents del Consell de Seguretat. Modesto Seara-Vázquez, una autoritat en organitzacions internacionals de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, ha argumentat que l'expansió corre el risc que el Consell de Seguretat esdevingui una altra versió del "tan inefectiu Consell Econòmic i Social que ha incrementat el nombre de membres de 18 a 54."³⁶

²⁸ "UN Summit Draft Calls for Enlargement of Security Council", Kyodo News Service, 3 d'agost de 2000, file:///http://www.globalpolicy.org/security/reform/millref/000803.htm>

²⁹ "Security Council Takes New Step to Enhance Transparency of its Work", UN News Service, 4 de gener de 2000, file:///http://www.globalpolicy.org/security/reform/transpar.htm>

³⁰ Paul Knox, "UN Veto a Divisive Reform Issue", The Globe and Mail, 19 de juliol de 1997, file:///http://www.globalpolicy.org/security/reform/globmail.htm>

³¹ "Report of the GA Working Group on the Security Council for 2000", General Assembly Official Records, Fifty-fourth Session, Supplement Núm. 47 (A/54/47), http://www.globalpolicy.org/security/reform/oewg/scref00.htm

³² "Reinvigorating the United Nations: Reform, Rights and Reconfiguration", discurs de l'Hon. Alexander Downer, MP, Ministre de Relacions Exteriors, a la 52 Assemblea General de les Nacions Unides, Nova York, 3 d'octubre de 1997, file:///http://www.dfat.gov.au/media/speeches/foreign/1997/unga3october97.html>(visitat el 6 de febrer de 2002).

³³ Vegeu Barbara Crossette, "US Ready for Much Larger Security Council", The New York Times, 3 d'abril de 2000, http://www.globalpolicy.org/security/docs/ussezok.htm

³⁴ Brett D. Schaefer, "The United States Should Oppose Expansion of the U.N. Security Council", The Heritage Foundation Roe Backgrounder Núm. 1140, 22 de setembre de 1997, http://www.heritage.org/library/categories/forpol/bg1140.html

³⁵ Vegeu, per exemple, les declaracions del 2001 de l'ambaixador hindú Kamalesh Sharma a les Nacions Unides, criticant "el no representatiu i anacrònic" Consell, en què afegia: "creiem que des de qualsevol perspectiva objectiva l'Índia estaria qualificada per ser-ne membre permanent". Sharma va parlar "de l'imperatiu d'estendre els membres del Consell ... per fer-lo més representatiu dels membres generals i, particularment, de la vasta majoria de països en vies de desenvolupament". Vegeu "India Defends Claim to Permanent Seat on UN Security Council", PTI Indian News Agency, 1 de novembre de 2001, file:///http://www.globalpolicy.org/security/reform/cluster1/2001/1101india.htm>

1.4.2 Poder de vet. Per a una organització suposadament "fonamentada en el principi de la igualtat sobirana de tots els seus membres", la situació duradora de poder de vet de les grans potències -actualment en exercici per als Estats Units, la Gran Bretanya, Rússia, França i la Xina- està oberta a acusacions de ser antidemocràtica, i sols serveix per congelar un convenient alineament de poder. Una queixa típica és un editorial del London Free Press del Canadà, que argumentava que "el vet i els càntics a porta tancada dels cinc membres permanents del Consell de Seguretat de les Nacions Unides són al darrere de les moltes coses que són disfuncionals a l'ONU actualment. Els objectius nacionals estrets, no pas el bé internacional, és el que inspira les decisions. L'ideal altruista de nacions ha estat subvertit. I una estructura de poder basada en un món de fa 55 anys no té lloc en l'ONU d'avui dia".³⁷

Tanmateix, altres comentaristes, en general de les grans potències, han posat èmfasi en la utilitat pràctica del vet. Stephen Schlesinger, per exemple, afirma que "... el vet és tan vital avui per a les operacions de les Nacions Unides com ho va ser quan es va fundar l'organització el 1945. Fa cinquanta anys, els Estats Units i els seus quatre aliats van aclarir que no participarien en aquella organització global llevat que posseïssin aquest poder. En el pensament de Washington, la desaparició de la Lliga de Nacions va ser atribuïble al fracàs dels seus organitzadors per restringir el vet als poders líders en aquells moments... Com ha observat l'acadèmic de Yale Jean Krasno, tot i que el vet no és democràtic, manté els grans jugadors en el joc i no hi ha joc sense ells".³⁸

Altres veus favorables a la causa de la reforma afirmen que "estendre el privilegi de vet seria un viatge cap al desconegut";³⁹ Bruce Russett també adverteix que "un Consell que coixegés a causa de nous Estats

que exerceixen el vet o amenacen de fer-ho podria no actuar d'una manera ràpida i decisiva en una crisi, o potser no actuaria del tot... Un canvi important en el vet... requeriria negociacions extremadament complexes sobre la fórmula, i sembla ser massa per intentar-ho".⁴⁰

Això no obstant, aquest desenvolupament implicaria la tornada decisiva dels Estats Units al multilateralisme, que per desgràcia no apareix en l'horitzó. Després dels atacs de l'11 de setembre sobre Nova York i Washington, molts comentaristes van anticipar precisament aquestes transformacions en la política exterior dels Estats Units, però avaluacions recents han estat molt més pessimistes. La retirada dels Estats Units dels tractats de míssils antibalístics i de la conferència internacional per eradicar les armes biològiques en el món semblen marcar una tornada a la vella tendència unilateral. Tal com va afirmar Mark Matthews, del Baltimore Sun, al desembre del 2001, "la majoria d'aquestes estratègies són àmpliament vistes per la línia dura com a victòries administratives internes, sovint identificades amb el lideratge del Pentàgon, els quals són profundament desconfiats respecte a acords internacionals que limitin la llibertat d'acció americana en el món i són impacients amb el difícil procés de construcció de consensos amb els aliats."⁴¹ Amb l'augment del poder relatiu dels Estats Units en l'àmbit de la seguretat els propers anys, a causa dels increments massius de pressupost proposats per l'administració Bush al gener del 2002, la possibilitat que prengui el lideratge en la reforma del Consell de Seguretat -o accepti les iniciatives d'altres- és molt poc probable.

³⁶ Totes les citacions d'aquest paràgraf de Schaefer, "The United States Should Oppose ..."

³⁷ "Blessed Little Security", editorial en London Free Press, 3 de gener de 2000, <http://www.globalpolicy.org/security/docs/ussezok.htm>

³⁸ Schlesinger, "Can the United Nations Reform?"

³⁹ Abrams, "Reform Needs a Radical Approach", The Earth Times, 1-15 d'octubre de 1997. <<http://www.unwatch.org/pbworks/radapprch.html>>

⁴⁰ Bruce Russett et al., "Breaking the Restructuring Logjam", in Russett, ed., The Once and Future Security Council (Nova York: St. Martin's Press, 1997), pàg. 162.

⁴¹ Mark Matthews, "Unilateral approach revisited", Baltimore Sun, 13 de desembre de 2001.

1.5 PAU I SEGURETAT A L'ONU DEL SEGLE XXI

L'última iniciativa de reforma a l'ONU ha estat l'increment d'operacions de manteniment de la pau arreu del món. El manteniment de la pau, un paper que no va ser previst originalment per a l'ONU, s'ha convertit en un dels aspectes dominants del funcionament de l'organització. Juntament amb les operacions humanitàries, els "cascos blaus" de l'ONU (mantenedors de la pau procedents de diverses nacions membres) són probablement la cara més visible de l'organització en nombrosos països i en els mitjans de tot el món.

A l'octubre del 2000, l'ONU va publicar el seu "Informe del Panel sobre les Operacions de Pau de les Nacions Unides", presidit per Lakhdar Brahimi, d'Algèria. L'informe va ser produït per tres penosos fracassos en el manteniment de la pau de l'ONU durant els anys noranta: Somàlia, Bòsnia i Hercegovina i Rwanda. Tenint en compte aquest rècord recent, l'informe Brahimi comença de manera adequada amb un to pessimista, ja que declara que en termes de prevenció i resolució de conflictes, "les Nacions Unides han fracassat repetidament a complir el repte (de manteniment de la pau) i ara no ho poden fer millor", "sense un compromís renovat de part dels Estats membres, un canvi institucional significatiu i el suport financer incrementat, les Nacions Unides no seran capaces d'executar les tasques crítiques de manteniment i construcció de la pau que se'ls assignin en els mesos i anys a venir. Hi ha moltes tasques que no haurien de ser encarregades a les forces de manteniment de la pau de l'ONU i molts llocs als quals no haurien d'anar. Però quan les Nacions Unides envien forces per mantenir la pau, haurien d'estar preparades per confrontar les forces persistents de la guerra i la violència amb l'habilitat i la determinació per derrotar-les".⁴²

Tal com indica aquest paràgraf, l'informe Brahimi fa molt d'èmfasi en la "necessitat d'una doctrina robusta i mandats realistes", juntament amb el suport estratègic dels Estats membres. Proposa l'establiment d'un Comitè Executiu de Pau i Seguretat

(ECPS) que informi el secretari general "per desenvolupar estratègies per a la construcció de la pau i implementar programes de suport a aquestes estratègies". Fa palesa la necessitat d'"estàndards de desplegament ràpid", i afirma que "les primeres 6 a 12 setmanes que segueixen un alto el foc sovint són les més crítiques per establir tant una pau duradora com la credibilitat d'una nova operació". D'acord amb això, les Nacions Unides haurien d'estar preparades "per desplegar totalment les operacions tradicionals de manteniment de la pau dins els 30 dies de l'adopció d'una resolució del Consell de Seguretat i dins els 90 dies en cas d'operacions complexes de manteniment de la pau". Per a aquesta finalitat, l'informe proposa l'establiment d'un Acord de Sistema d'Alerta de les Nacions Unides (UNSAS) per ordenar "forces coherents, multinacionals de la mida de brigades i les forces autoritzades necessàries" de membres que es comprometin a enviar-les ràpidament i eficientment a una situació de manteniment de la pau.

1.5.1 Aliances regionals. Així com la creixent relació estreta de treball amb les organitzacions no governamentals ha atret una atenció considerable en els anys recents⁴³ sota un nombre de propostes de reforma, també ho ha fet així el potencial per a una cooperació més propera amb els poders regionals i els mecanismes de seguretat regional col·lectiva com una manera d'encoratjar esforços més efectius per als procediments de manteniment de la pau al món. Això implicaria un tipus de subsidiarietat de les responsabilitats de manteniment de la pau i seguretat dels membres de les Nacions.⁴⁴

1.5.2 La força permanent. Tal com ha indicat l'informe Brahimi del 2001, les Nacions Unides van demanar la creació de "brigades permanents" amb la contribució dels Estats membres. Això pot ser vist com un pas cap a l'establiment d'una força militar permanent de l'ONU. La manca d'aquesta força sovint ha donat pas a acusacions que l'ONU no té "dents" i és capaç d'intervenir sols quan els seus membres acorden proveir, transportar i oferir els

⁴² "Report of the Panel on United Nations Peace Operations", resum executiu, 20 d'octubre de 2000 file:///http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/report.htm>

⁴³ Vegeu Antonio Donini, "The Bureaucracy and the Free Spirits: Stagnation and Innovation in the Relationship Between the UN and NGOs", a Thomas G. Weiss i Leon Gordenker, ed., NGOs, the UN, & Global Governance (Boulder i Londres: Lynne Rienner, 1996), pàg. 83-101.

⁴⁴ Barnett, "Partners in peace?", *Review of International Studies*, 21, 1995, pàg. 423. Barnett hi afegeix (pàg. 433): "L'arquitectura emergent de les operacions de pau suggereix que el tema real no és pas si el maneig de la seguretat té un caràcter regional o global, sinó la relació entre les dues".

seus contingents de manteniment de la pau -un procés que consumeix temps i de vegades és políticament impossible. Mentre són benvingudes les crides per a una estructura de força més permanent, d'altres han dut més lluny la idea d'un exèrcit permanent. L'acadèmic Israel W. Charny, per exemple, ha fet una crida per a la creació d'un "exèrcit internacional de pau" que "entraria en acció automàticament cada vegada que es rebessin informes autèntics d'assassinat massiu de qualsevol grup de civils no armats..."⁴⁵

Les dificultats d'aquesta proposta en la lògica de la governabilitat democràtica global, ambiciosa i per a alguns utòpica, és que va de nou en contra del sistema d'Estats sobirans. Caldria que els Estats afavorissin la creació d'un potencial rival militar, subjecte únicament a exigències situacionals més que a un dictat del Consell de Seguretat. Aquesta probabilitat sembla remota ara com ara i els esforços per reforçar el manteniment de la pau -o el paper més general de l'ONU en la seguretat col·lectiva- probablement es mantindran limitats a alteracions dels arranjaments existents, més que no pas a la implementació dels canvis necessaris, mentre no es construeixi la coalició política capaç d'assolir-los.

Evidentment els problemes de la pau i la seguretat no poden ser esgotats avui en el marc de les accions de l'ONU. És obvi que en un món que ha sofert tants canvis -noves guerres, nous conflictes, noves formes de militarisme-,⁴⁶ la política i les interpretacions realistes de les relacions internacionals apareixen del tot superades. Tot i que a primer cop d'ull els atemptats de l'11 de setembre de 2001 semblin rei-

vindicar la visió tradicional (és a dir, realista) de la seguretat, de fet no fan altra cosa que fer paleses algunes de les noves tendències. Per exemple, l'agressor no és un Estat, l'agressió no és, strictu sensu, un atac militar, ni es tracta d'una guerra en el sentit convencional del terme: a diferència d'una guerra territorial, no queda clar què implica "vèncer" en una confrontació d'aquest tipus, entre altres raons perquè no es coneixen amb certesa ni els fronts de batalla ni la identitat de les parts bel·ligerants. Tampoc no queden dins de la concepció tradicional de la seguretat la naturalesa global tot i que privada de l'amenaça, ni tampoc la permeabilitat dels límits entre violència política i crim organitzat transnacional. Tot això fa palès un problema decisiu en les circumstàncies actuals per aconseguir la seguretat i la pau en el marc de la llei internacional: no hi ha una definició consensuada del terrorisme i aquesta sembla lliurada a la conveniència o inconveniència casuística dels qui el poden jutjar.

Si a la primeria dels anys noranta, en intentar definir la naturalesa del sistema internacional després de la guerra freda, Joseph Nye⁴⁷ afirmava que hi havia cinc respostes possibles: hegemonia unipolar, retorn a la bipolaritat, multipolaritat, formació de tres blocs econòmics i interdependència a múltiples nivells, avui aquests escenaris continuen sent vàlids, potser amb matisos en els èmfasis. En tot cas, des del punt de vista de la construcció d'una governabilitat democràtica global, és fonamental la proposta avançada de dur a terme una Conferència Internacional sobre Pau i Seguretat.⁴⁸ S'hi podria concretar un nou concepte de seguretat. L'alternativa pot ser el caos i la crispació.

⁴⁵ Israel W. Charny, "An International Peace Army: A Proposal for the Long-Range Future", a Charny, ed., *Encyclopedia of Genocide* (ABC-CLIO, 1999), pàg. 649-653.

⁴⁶ Kaldor, Mary, *Las nuevas guerras. Violencia organizada en la era global*, (Espanya: Tusquets, 2001); i "Más allá del militarismo: el armamentismo y su control", a la pàgina web de The Centre for the Study of Global Governance.

⁴⁷ Joseph Nye, "What New World Order?", a *Foreign Affairs*, primavera del 1992.

⁴⁸ Mayor, Federico,

2. LA REFORMA DE LES INSTITUCIONS FINANCERES INTERNACIONALS

La reforma de les institucions financeres internacionals (IFI) és un tema extraordinàriament complex. El document es limitarà a les propostes de reforma de les tres institucions principals que el conformen -Banc Mundial, Fons Monetari Internacional, Organització Mundial de Comerç-, tot i que les potències del Primer Món últimament intenten cada vegada més "desviar.. la resolució d'alguns temes (en particular la supervisió i regulació dels mercats financers) lluny de les institucions de Bretton Woods i cap a les seves contraparts de Basilea".⁴⁹

⁴⁹ Roy Culpeper, "The United Nations and the World Economy: Fixing the System" <http://www.unac.org/unreform/culpeper.html>

2.1 L'EVOLUCIÓ DEL MANDAT DEL BANC MUNDIAL I EL FMI

Tal com argumenta Brett Schaefer, "el FMI i el Banc Mundial van ser concebuts i dissenyats com a actors complementaris. La seva creació estava basada en la premissa que 'els mercats privats de capital (si més no de llarg termini) havien estat efectivament destruïts durant la Gran Depressió', i que els governs haurien de crear una font de capital del sector públic (el Banc Mundial) per omplir aquesta necessitat. Al Banc també se li va assignar la tasca de proveir de capital el Tercer Món sota la premissa que els mercats privats es resistien a finançar els seus esforços de desenvolupament. El FMI va ser creat per prevenir el trastorn dels mercats de tipus de canvi i per reforçar els sistemes monetaris i crediticis per mitjà de la supervisió del sistema de tipus de canvi fix. Per fer-ho, va establir un complex sistema que va fixar els valors de tipus de canvi dels seus membres en relació amb l'or, va consultar amb els seus membres abans d'ajustar aquell valor i els va aconsellar sobre polítiques econòmiques que podrien afectar els valors de tipus de canvi."⁵⁰

Tanmateix, en dècades posteriors, els mandats del Banc Mundial i del FMI van canviar espectacularment i, en alguns aspectes, es van començar a encavalcar. Després del col·lapse del sistema de tipus de canvi fix de Bretton Woods, amb la retirada dels Estats Units de l'estàndard de l'or el 1971, el FMI es va començar a moure cap a un paper més directe de préstecs a llarg termini per al desenvolupament (la tasca tradicional del Banc Mundial) i a donar estabilitat a Estats afectats per crisis econòmiques de gran abast, particularment les centrades en el pagament del deute extern. Cada vegada més, les seves ope-

racions van esdevenir sinònim de polítiques d'"ajust estructural" imposades a països receptors, que, segons el parer de molts, han fet més per endarrerir que no pas per promoure el desenvolupament dels països. El Banc Mundial, mentrestant, va començar a fer augmentar els seus préstecs d'ajust estructural sols per a projectes específics "i no per donar suport a metes de desenvolupament de llarg termini".⁵¹ Va demanar el mateix tipus de "condicionalitat" en els seus préstecs per al desenvolupament que el FMI sol·licitava per a l'assistència estructural de curt termini. El problema dels mandats sobreposats es va situar en el nucli d'un dels intents recents de desenvolupament de propostes de reforma per al Banc Mundial i el FMI de més gran abast: la Comissió Consultiva Financera Internacional, presidida per Alan Meltzer, que va presentar un informe al Congrés dels Estats Units al març del 2000.⁵²

La pregunta més estesa, feta per crítics d'esquerra i dreta, és si les iniciatives de desenvolupament i ajust estructural promogudes pel Banc Mundial i el FMI han estat reeixides en la seva finalitat d'estabilitzar les economies i promoure el desenvolupament nacional. De manera sorprenent, l'anàlisi de Brett Schaeffer de l'Heritage Foundation suggereix que "els receptors dels préstecs del Banc Mundial i el FMI estan pitjor ara -al cap de dècades d'assistència internacional- que no pas abans que l'ajuda s'iniciés; la raó: els programes de rescat han eliminat el risc de les decisions econòmiques defectuoses i sovint deixen els països receptors més endeutats, amb menys estàndards de vida, més desocupació i menys estalvis... Entre països per als quals hi ha dades disponibles, el creixement del PIB per càpita

⁵⁰ Brett D. Schaefer, "Reforming International Financial Institutions", a The Heritage Foundation, "Priorities for the President", cap. 15 <<http://www.heritage.org/mandate/priorities/chap15.html>> Per a altres descripcions de la fundació i operacions primerenques de les institucions de Bretton Woods, vegeu Susan George, *Faith and Credit: The World Bank's Secular Empire* (Londres: Penguin, 1994), capítol 1; i Robert E. Wood, *From Marshall Plan to Debt Crisis: Foreign Aid and Development Choices in the World Economy* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1986).

⁵¹ Schaefer, "Reforming International Financial Institutions", núm. 15.

⁵² Allan H. Meltzer, "Reforming the International Financial Institutions: A Plan for Financial Stability and Economic Development", *Economic Perspectives*, febrer del 2001 <http://www.usembassy.it/file2001_02/alia/a1021410.htm> Meltzer para una atenció considerable a la distinció del mandat del Banc Mundial i el dels bancs regionals, que ell creu que són més eficients en iniciatives de desenvolupament regional. "També s'han de fer passos per atendre l'encavalcament entre el Banc Mundial i els bancs regionals de desenvolupament. El Banc Mundial ha començat a crear seus als països receptors de préstecs. Això és un malbaratament de recursos per una burocràcia gran i ineffectiva. Els bancs regionals de desenvolupament ja tenen oficines en tots els països importants. Molts governs i els seus ciutadans tenen vincles pròxims de llengua, cultura i entesa amb les agències regionals. L'efectivitat milloraria i el car encavalcament es reduiria si els bancs regionals assumissin la responsabilitat dels programes de la seva regió. El paper directe del Banc Mundial hauria d'estar limitat a regions que no tinguin un banc regional i a Àfrica, on els problemes de pobresa són més greus i difícils de resoldre i on els bancs regionals tenen menys experiència. El Banc Mundial hauria de continuar donant assistència tècnica i promovent la transferència de coneixement a totes les regions."

va ser, de mitjana, significativament més alt en països elegibles que no van rebre l'assistència de concessió del FMI que en països que la van rebre. Específicament, entre 54 països que van rebre l'assistència del FMI del 1986 al 1997, el creixement del PIB per càpita va ser del 4 per cent del 1986 al 1997. En comparació, països que eren elegibles però que no van rebre o van demanar assistència de concessió del FMI van tenir un canvi mitjà del 24 per cent en el PIB per càpita en aquell període de 12 anys.⁵³ Altres crítiques arriben a conclusions similars tot i que amb raons diferents.⁵⁴

Cap element de les polítiques del Banc Mundial i el FMI no ha atret denúncies més fortes que els Programes d'Ajust Estructural (PAE), sovint anomenats "polítiques d'austeritat", que acompanyen normalment la distribució de l'ajuda per al desenvolupament i l'assistència a curt termini a la balança de pagaments.⁵⁵ Els PAE "típicament requereixen que els receptors de préstecs d'ajust implementin mesures com ara disminuir les barreres al comerç i a la inversió, devaluar la moneda, reduir o eliminar subsidis, controls de preus i programes socials i privatitzar empreses estatals... Les polítiques d'ajust estructural són part d'un model més ampli de desenvolupament neoliberal que considera la privatització, la desregulació, la liberalització del comerç i la seva integració mundial el camí cap a la salvació econòmica"⁵⁶.

Per a molts observadors, l'impacte d'aquestes polítiques ha estat catastròfic en aquelles societats que les han aplicades. Especialment nociu, des d'aquest punt de vista, és el fet que els PAE estan dissenyats sobretot per reforçar les economies del Primer Món i les corporacions que les dominen -per mitjà de la remoció de mesures proteccionistes que afavoreixen les seves indústries-, així com per assegurar que els creditors privats, generalment bancs i corporacions

del Primer Món, no tinguin pèrdues quan el col·lapse econòmic afecta un país, que és una de les disputes actuals a l'Argentina. Les preguntes que el Nobel d'economia Joseph Stiglitz planteja són tota una denúncia: "Quina evidència va suggerir, per exemple, que liberalitzar els mercats de capital en els països pobres comportaria un creixement més ràpid? Quines proves hi havia per assegurar que els alts interessos ajudarien a estabilitzar les taxes de canvi en els països assetjats pel deute de curt termini? Per què cridar que els governs no haurien d'intervenir en els mercats argumentant que els mercats són eficients, però de tota manera intervenir en els mercats canviaris? Per què es va disposar de milers de milions de dòlars per salvar els bancs, però no es van poder gastar uns quants milions per costejar els queviures i el combustible en favor dels pobres d'Indonèsia? Com és que uns quants oligarques van poder esbrèmer milers de milions de dòlars de Rússia a través dels actius regalats per l'Estat sota esquemes de privatització promoguts pel FMI, però no hi va haver prou diners per pagar les miserables pensions dels ancians?... Totes les polítiques tenen avantatges i inconvenients. Algunes afavoreixen determinats grups; d'altres presenten més riscos. El millor és deixar que els processos polítics de cada país decideixin quina política s'adoptarà; aquesta decisió no ha de ser usurpada per buròcrates internacionals sense que hi faci res com en siguin, de competents. En considerar que les decisions en relació amb les polítiques són simples qüestions tècniques, els economistes violen preceptes ètics i professionals bàsics."⁵⁷

Per a aquests crítics, la ironia és que "les opcions disponibles per als països en vies de desenvolupament són precisament aquelles que van ser rebutjades per cada Estat desenvolupat reeixit, incloent-hi els de l'Europa occidental, Nord-amèrica i el sud-est d'Àsia. Tots aquests països van desenvolupar

⁵³ Schaefer, "Reforming International Financial Institutions."

⁵⁴ Vegeu, per exemple, Gabriel Kolko, *Confronting the Third World: United States Foreign Policy 1945-1980* (Nova York: Pantheon, 1988), pàg. 232: "Si els bancs multilaterals no haguessin existit com a instruments altament desenvolupats cap a mitjan anys seixanta, hauria estat essencial que Washington els creés, però ressalten com un exemple brillant de la presència dels Estats Units després del 1945 i de com van buscar l'extensió de la seva hegemonia sobre l'economia mundial. Sense ells, el poder econòmic d'Amèrica i el seu control sobre les tendències econòmiques bàsiques hauria caigut molt més del que ho va fer."

⁵⁵ Vegeu Walden Bello, "Building an Iron Cage: The Bretton Woods Institutions, the WTO, and the South", a Sarah Anderson, ed., *Views from the South: The Effects of Globalization and the WTO on Third World Countries* (San Francisco: Food First Books, 2000), pàg. 65-66.

⁵⁶ Michael Renner, *Fighting for Survival: Environmental Decline, Social Conflict, and the New Age of Insecurity* (Nova York: W.W. Norton and Company, 1996), pàg. 85-86, 88.

⁵⁷ Stiglitz, Joseph, "Cambio de guardia en el FMI", *El País*. www.elpais.es

lupar la seva base industrial econòmica darrere de barreres d'elevats aranzels i altres mesures proteccionistes."⁵⁸ I les mesures proteccionistes romanen en el seu lloc malgrat l'OMC, tot fent escarn de les prescripcions que les ICI donen al Tercer Món. "Mentre exposen les virtuts del lliure comerç, els Estats Units, el Japó, membres de la Unió Europea i altres països rics continuen utilitzant diversos mètodes -incloent-hi alts aranzels, subsidis a l'exportació i restriccions higièniques- per protegir les seves pròpies indústries, amb la qual cosa prevenen efectivament que els països en vies de desenvolupament obtinguin una major porció dels mercats en què poden competir. L'any passat (2000), les 25 nacions més riques de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic van gastar més de \$360 bilions en subsidis a l'agricultura -suma equivalent al producte interior brut de tota l'Àfrica subsahariana."⁵⁹ Martín Khor, de la Xarxa del Tercer Món, calcula que "sols en les indústries de baixa tecnologia, les nacions del Sud perden 700.000 milions de dòlars anuals a causa de les barreres comercials. Això equival a quatre vegades el flux anual mitjà de capitals privats estrangers durant els anys noranta (incloent-hi la inversió estrangera directa)."⁶⁰

La noció que el Banc Mundial i el FMI existeixen per preservar la subordinació del Tercer al Primer Món ha esdevingut, en dècades recents, una veritat que cada cop té més evidència.⁶¹ Les institucions de

Bretton Woods, tanmateix, tenen els seus defensors. Entre ells, Nancy Birdsall, la qual pensa que, lluny de ser els gossos petaners dels interessos dels governs i les corporacions del Primer Món, les IFI ofereixen un dels pocs fòrums raonablement democràtics en què les preocupacions del Tercer Món es poden expressar.⁶²

Si, com a programa mínim, aquestes institucions s'han de reformar i transformar, hi ha un nombre de possibles camins que poden prendre les propostes de reforma. Ja hem apuntat les propostes que els mandats del Banc Mundial i del FMI siguin revisats per eliminar àrees d'encavalcament i la tendència cap a la microgestió de les economies del Tercer Món.⁶³ Altres propostes de reforma inclouen:

2.1.1 Democratitzar el poder intern de decisió.

Tot i que des del punt de vista de l'enginyeria política és un tema complex,⁶⁴ no és impossible elaborar una proposta que doni més poder als països del Sud en relació amb els del Nord, que avui monopolitzen decisions i avantatges.⁶⁵

2.1.2 Incrementar la transparència i la rendició de comptes.

Tal com observa Brett Schaefer: "la major transparència i rendició de comptes sembla ser una àrea de reforma en què tots els crítics estan d'acord. Això era d'esperar. Tant si els crítics volen que les institucions facin més o menys, facilitin la globalització o la frenin, o estenguin més o menys el

⁵⁸ Noam Chomsky, "The Passion for Free Markets: Exporting American Values Through the New World Trade Organization", Znet <http://www.zmag.org/chomsky/articles/z9705-free-markets.html>

⁵⁹ William Drozdiak, "Poor Nations May Not Buy Trade Talks", The Washington Post, 15 de maig de 2001.

⁶⁰ Khor, Martín, Khor, Martín, La globalización desde el Sur. Estrategias para el siglo XXI, (Espanya: Icaria, 2001).

⁶¹ "Complete text of President Castro's speech at the opening session of the South Summit, 12 d'abril de 2000" <<http://www.globalso-lidarity.org/articles/castrospeech.html>>

⁶² Birdsall, Nancy, "The World Bank of the Future: Victim, Villain, Global Credit Union?", discurs a "Promoting Dialogue: Global Challenges and Global Institutions", American University, Washington, DC, 13 d'abril de 2000 <http://www.odc.org/commentary/bird-au.html> Ella s'estima més posar la responsabilitat en els països en vies de desenvolupament: "Una millor unió de crèdit del Banc Mundial depèn al final de sistemes més oberts i democràtics en cadascun dels seus països accionistes. El destí dels pobles dels països en vies de desenvolupament depèn dels seus propis governs i decisions socials -més que en les decisions, imposicions o condicions imposades per l'equip del Banc Mundial. L'esquerra constructiva del nord -els qui donen suport desinteressadament a la justícia social i l'ús racional dels recursos de la terra- seria convenient que concentrés més esforços a construir aliances i a donar suport a les forces de l'obertura i la democràcia al sud."

⁶³ D'acord amb Schaefer, "El FMI i el Banc Mundial no tenen avui ni els recursos ni l'autoritat per administrar o controlar els capricis de l'economia mundial. A més, a les institucions els falta el coneixement per microadministrar més de 60 economies arreu del món, com ho intenten ara, amb el resultat predible que els països sovint es veuen obligats a adoptar agendes genèriques de reforma que poden no ser apropiades per a la seva economia o per a la seva situació." Schaefer, "Reforming International Financial Institutions."

⁶⁴ Sanahuja, José Antonio, "Globalización y democracia: propuestas para democratizar las instituciones financieras internacionales", Centro de Investigación para la Paz. <www.cip.fuhem.org>

⁶⁵ Nye, Joseph, "El déficit democrático de la globalización" a Foreign Affairs en español, tardor-hivern del 2001.

finançament, tots s'adonen que una major transparència és necessària per avaluar si els objectius són assolits o no."⁶⁶

2.1.3 Reforçar el compromís de les IFI amb el benestar social i el desenvolupament sostenible.

Hem vist que molts crítics posen èmfasi en l'impacte socioeconòmic catastròfic de les mesures d'ajust de les IFI. Assenyalen que els programes d'ajust estructural incrementen la desocupació, l'exclusió social i fan miserables els pobres. També han assenyalat una relació amb la degradació ambiental, atès que els països pobres intenten enfortir els seus comptes d'intercanvi comercial mitjançant l'increment d'exportacions de productes naturals, que al seu torn fan que noves àrees siguin obertes a l'exploració i a la seva eventual destrucció.⁶⁷

Un dels esforços més recents -i sorprenents- per reconceptualitzar la relació entre el Tercer Món i el procés de "globalització" dominat pels països desenvolupats, i el desenvolupament i globalització de les IFI, és la Resolució per al Desenvolupament Sostenible Global, subscripta per una aliança de membres del Congrés dels Estats Units, sindicats, organitzacions no governamentals i experts independents.⁶⁸ Entre les mesures específiques de reforma, hi ha les següents:

- Un Acord Global de Desenvolupament Sostenible, producte d'una sèrie de conferències en la línia de les discussions de Bretton Woods els anys quaranta.
- Una Comissió dels Estats Units sobre Globalització, amb cossos similars establerts en altres països del

món per "desenvolupar el diàleg més ampli possible sobre el futur de l'economia global."

- Una Estratègia Financera Global Sostenible, "per reestructurar el sistema financer internacional i evitar la recessió global, protegir el medi ambient, assegurar la plena ocupació, revertir la polarització de la riquesa i la pobresa i donar suport als esforços de polítiques a tots els àmbits per mobilitzar i coordinar els seus recursos econòmics. L'estratègia inclourà un impost internacional sobre les transaccions de divises estrangeres."

- Una Comissió Global de la Veritat Econòmica, per "investigar abusos en l'ús de fons internacionals i abusos de poder de les institucions financeres internacionals".

- Un Codi de Conducta per a Corporacions Transnacionals, que inclouria "regulació del comportament laboral, ambiental, d'inversió i social."

- Una Reforma d'Acords de Comerç Internacionals, iniciativa dissenyada per renegociar tots els principals acords internacionals de comerç amb la finalitat de reorientar les polítiques i els programes del FMI, el Banc Mundial i l'OMC.⁶⁹

Altres propostes han estat avançades per atendre el dèficit de desenvolupament dels països del Tercer Món i fer-los menys vulnerables al tipus de crisi econòmica que habitualment fa que en primer lloc es recorri al Banc Mundial i al FMI. Una de les estratègies òbvies seria la condonació del deute a gran escala o la formació de "cartels de deutors" per negociar termes favorables amb els bancs del Tercer Món. Anuradha Mittal, per exemple, demana una "cancel·lació incondicional del deute".⁷⁰ Per a

⁶⁶ Schaefer, "Reforming International Financial Institutions."

⁶⁷ D'acord amb Bello i Cunningham, "les polítiques d'ajust que tenen el suport del Banc Mundial i el FMI han estat entre les contribucions més importants a la destrucció ambiental del Tercer Món. En pressionar els països a incrementar el seu comerç exterior per pagar el deute extern, els programes d'ajust estructural els han forçat a superexplotar els seus recursos exportables... Els programes d'ajust estructural del Banc Mundial han estat entre les principals causes d'empobriment i són així una causa central de degradació ecològica. L'empobriment, clama el Banc Mundial, és una de les principals causes de la degradació ambiental perquè 'pagesos famolencs de terres opten per conrear turons fàcilment erosionables i se'n van a les selves tropicals, on practiquen la ramaderia en terrenys talats que deixen de fer servir al cap de pocs anys'. El que el Banc Mundial no reconeix és que els seus propis programes d'ajust estructural han estat entre les principals causes de la degradació ecològica." Bello i Shea Cunningham, "The World Bank & The IMF", Znet <http://www.zmag.org/ZSustainers/ZDaily/2000-04/06bond.htm>

⁶⁸ Jeremy Brecher and Brendan Smith, "You Mean There's An Alternative", Znet, 20 de novembre de 1999 <<http://www.globalsolidarity.org/articles/castrospeech.html>> (visitat el 16 de febrer de 2002). El text complet de la resolució està disponible a <<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c106:H.RES.479:>>

⁶⁹ Les citacions d'aquest passatge provenen del resum situat a <http://bernie.house.gov/imf/global_summary.asp>

⁷⁰ Anuradha Mittal, "The South in the North", en Anderson, ed., Views from the South, pàg. 172. Michael Renner també dona suport a la "condonació de gran abast del deute": "Els creditors bilaterals i multilaterals necessiten reduir la immensa càrrega del deute dels països més pobres del món. El fracàs a fer-ho -amb la pretensió que aquests deutes poden ser pagats- es pot veure bé en els fulls de comptabilitat dels creditors, però continuarà contribuint a la inestabilitat i als aixecaments socials en països deutors, que al seu torn poden necessitar una injecció de despeses d'emergència més endavant." Renner, Fighting for Survival, pàg. 144-45.

l'Amèrica Llatina, les raons econòmiques i polítiques que argüeix Carlos Alzamora són contundents.⁷¹

Molts comentaristes -i de manera destacada l'organització ATTAC- han recomanat, també, la proposta de l'economista nord-americà James Tobin (l'anomenat "Impost Tobin"),⁷² pel qual un petit impost seria establert sobre els milers de milions de dòlars en inversions especulatives que circulen cada dia arreu del món. Tobin va proposar un impost de només un 0,1%, però d'altres, com ara Fidel Castro, han defensat "un mínim de l'1% que permeti la creació d'un gran fons indispensable -en l'excés d'un trilió de dòlars diaris- per promoure un desenvolupament real, sostenible i comprensible en el Tercer Món."⁷³

2.1.4 Enfortir el compromís de les IFI amb la preservació ambiental. L'acusació que els seus programes danyen el medi ambient ha perseguit particularment el Banc Mundial durant dècades.⁷⁴

2.1.5 Institucionalitzar qüestions de gènere. Tal com passa en general en l'esfera social, les crítiques feministes han indicat des de fa molt de temps que les polítiques del Banc Mundial i el FMI tenen un impacte negatiu sobre les dones, les quals constitueixen la majoria dels adults pobres. Com en les qüestions ambientals, els suggeriments per reformar aquesta àrea tendeixen a donar èmfasi a la necessitat d'integrar la perspectiva de gènere en tots els aspectes de les polítiques de les IFI. D'acord amb Gwin i Bates, "una revisió interna del Banc Mundial el 1995 va repassar el dossier sencer del Banc i va trobar que 615 de 4.955 projectes del 1967 al 1993 incloïen mesures mínimes per atendre explícitament les necessitats de les dones... (Tot i que) hi ha un

consens intel·lectual en el Banc sobre la importància d'invertir en les dones en els programes socials, no n'hi ha respecte al paper de les dones en el desenvolupament econòmic. Aquesta orientació es deriva d'un primerenc i desproporcionat èmfasi del Banc (i dels teòrics del desenvolupament en general) sobre el comportament de la fertilitat de les dones, així com de les percepcions socials dels papers 'naturals' de les dones..."⁷⁵

2.1.6 Integrar les IFI amb el sistema de les Nacions Unides. En l'avaluació de Roy Culpeper, "des de la primèria dels seixanta... respecte a les qüestions econòmiques globals, els països industrialitzats d'Occident van acostar-se cada cop més a les institucions de Bretton Woods i es van allunyar de l'ONU. La seva preferència pel FMI i el Banc Mundial va reflectir el fet que les estructures de vot ponderat donaven (i continuen donant) una influència decisiva als països industrialitzats en aquelles organitzacions, comparat amb l'ONU en la qual eren una minoria."⁷⁶

D'acord amb això, un nombre d'agències, grups de treball i individus han proposat una veritable integració de les activitats de les IFI amb l'ONU, que és vista àmpliament com un fòrum en el qual els països del Tercer Món poden exercir una influència de què no disposen a les IFI. Per posar un exemple, els representants d'ONG en el recent Fòrum del Mil·lenni a Nova York "van proposar... integrar el Fons Monetari Internacional, el Banc Mundial i l'Organització Mundial del Comerç dins de l'ONU per reformar i democratitzar tots els nivells de presa de decisions dins d'aquestes institucions."⁷⁷ Es podrien esmentar moltes altres propostes. Culpeper desenvolupa les propostes avançades per la Comissió per

⁷¹ Alzamora, Carlos, La capitulació de Amèrica Llatina. El drama de la deuda latinoamericana: sus orígenes, sus costos, sus consecuencias, (Perú: Fondo de Cultura Económica, 1998).

⁷² "El 1978, el premi Nobel d'economia James Tobin va proposar que a les transaccions de tipus de canvi se'ls posés un impost per aturar l'hemorràgia des de capital de l'economia real (inversió i comerç) cap a les manipulacions financeres que ara constitueixen el 95 per cent de les transaccions de tipus de canvi (comparat amb el 10 per cent d'un total més petit el 1970). Com Tobin va observar en aquesta fase primerenca, aquests processos durien el món cap a una economia de baixos salaris i creixement." Noam Chomsky, "Democracy and Markets in the New World Order", a Chomsky, Powers and Prospects: Reflections on Human Nature and the Social Order (Boston, MA: South End Press, 1996), pàg. 130.

⁷³ "Complete text of President Castro's speech..."

⁷⁴ Andrea Durbin i Carol Welch, "Greening the Bretton Woods Institutions: Sustainable Development Recommendations for the World Bank and International Monetary Fund", www.foe.org/international/greenifis.pdf

⁷⁵ Mayra Buvinic, Catherine Gwin i Lisa M. Bates, "Investing in Women: Progress and Prospects for the World Bank" (resum de l'informe preparat per a l'Overseas Development Council, abril del 1996) <http://www.google.com/search?hl=en&q=durbin+welch+greening+bretton+woods+institutions>

⁷⁶ Culpeper, Roy, "The United Nations and the World Economy: Fixing the System." <http://www.unac.org/unreform/culpeper.html>

⁷⁷ "NGOs Urge U.N. to Abolish Veto, Absorb IMF, WTO, World Bank", Kyodo News Service, 27 de maig de 2000 www.globalpolicy.org/security/reform/ngo.htm

a la Governabilitat Global, les Propostes Uppsala (Childers-Urquhart) i l'informe del Grup de Treball Independent sobre el Futur de les Nacions Unides.⁷⁸

Una última reforma proposada amb la simpatia d'amplis sectors del Sud posa èmfasi en el paper potencial de la Conferència de les Nacions Unides per al Comerç i el Desenvolupament (UNCTAD), la qual durant un quant temps va ser el fòrum més visible i efectiu per a les preocupacions econòmiques del Tercer Món, però cada cop més es va deixar de banda per la preferència del Primer Món de treballar mitjançant les institucions de Bretton Woods i Basilea. Fins i tot en la seva forma més restringida, la UNCTAD ha tingut un paper extraordinàriament important. Segons Walden Bello, "la UNCTAD hauria... d'avançar un arranjament on els temes del comerç, el desenvolupament i l'ambient siguin formulats i interpretats per un cos més ampli d'organitzacions globals. La UNCTAD s'hauria de convertir en un 'parlament mundial sobre la globalització'".⁷⁹

⁷⁸ Culpeper, "The United Nations and the World Economy."

⁷⁹ Walden Bello, "UNCTAD: Time to Lead, Time to Challenge the WTO", <http://www.focusweb.org/publications/2000/UNCTAD.htm>

3. L'ORGANITZACIÓ MUNDIAL DE COMERÇ

Des del seu naixement, el 1994, com a successora de l'Acord General sobre Aranzels i Comerç (GATT), l'Organització Mundial de Comerç s'ha convertit en el focus de les protestes dels activistes en contra del sistema financer internacional. A diferència del Banc Mundial i el FMI, les crítiques i propostes de reforma per a l'OMC han procedit en la seva gran majoria –o gairebé en exclusiva– d'actors del Tercer Món i els seus "aliats" progressistes en el món desenvolupat. Les crítiques a l'OMC i les propostes de reforma són similars a aquelles fetes a les institucions de Bretton Woods.

3.1 DOMINACIÓ CORPORATIVA I DELS ESTATS UNITS

Com amb les IFI de Bretton Woods, la majoria dels crítics de l'OMC han assenyalat el grau de control exercit sobre les seves polítiques pels Estats Units i els països desenvolupats. L'activista índia Vandana Shiva es refereix a l'OMC com l'"Organització Mundial de la Tirania."⁸⁰

Noam Chomsky pinta l'OMC com l'eina principal per a la imposició de l'agenda americana de lliure comerç sobre el món. "Les conseqüències esperades de la victòria dels 'valors americans' a l'OMC són: 1) una 'nova eina' per a la intervenció nord-americana de llarg abast dins la política interior d'altres països, 2) el control d'un sector cabdal d'economies estrangeres per corporacions dels Estats Units, 3) beneficis per al sector empresarial i els rics, 4) desviaments dels costos a la població en general, 5) noves i

potencialment poderoses armes que amenacen la democràcia."⁸¹ I l'avaluació de Walden Bello és similar: "El que ha format i reformat el règim de comerç internacional han estat les percepcions canviant de les necessitats dels grups d'interès de Washington. No va ser la necessitat global el que va fer néixer l'OMC el 1995. Va ser l'avaluació dels Estats Units segons la qual els interessos de les seves corporacions ja no eren servits per un GATT fluix i flexible, sinó que necessitava una àmplia i poderosa OMC."⁸²

3.2 TRIP I TRIM

Potser els components més controvertits del mandat de l'OMC són els acords forjats sobre les Mesures Relacionades amb el Comerç d'Inversions (TRIM) i els Drets de Propietat Intel·lectual Relacionats amb el Comerç (TRIP). En el cas dels TRIM, "el punt més important és que les polítiques nacionals relacionades amb la inversió estrangera han caigut ara sota l'àmbit del sistema GATT-OMC... En l'acord de TRIM final, 'mesures d'inversió' com a continguts locals (obligar les empreses estrangeres a utilitzar una quantitat mínima especificada de primera matèria local) seran eliminades. Això, evidentment, té implicacions serioses en termes de promoció de mesures que promoguin la indústria local. En implementar els TRIM, els països en vies de desenvolupament perdran algunes opcions de política importants per perseguir la seva industrialització."⁸³

Un tema particularment contenciós és l'aplicació dels TRIM a l'esfera dels serveis, que "representen

⁸⁰ Vandana Shiva, "This round to the citizens", The Guardian (UK), 8 de desembre de 1999 <http://www.guardian.co.uk/Archive/Article/0,4273,3939018,00.html>

⁸¹ Chomsky, "The Passion for Free Markets." Chomsky es refereix a "les regularitats sorprenents de la història, entre elles, que aquells en una posició per imposar els seus projectes no sols els promouen amb entusiasme sinó que se'n beneficien, ja sia que els valors professats impliquin lliure mercat o altres grans principis -que a la pràctica resulten estar finament entonats a les necessitats dels qui dirigeixen el joc i s'alegren pels resultats."

⁸² Walden Bello, "Why Reform of the WTO is NOT the Agenda", Znet <http://www.zmag.org/CrisesCurEvts/Globalism/notreformbello.htm>

⁸³ Martin Khor, "How the South is Getting a Raw Deal at the WTO", a Anderson, ed., Views from the South, pàg. 28. "En la seva passió per industrialitzar-se", escriu Bello, "els nous països industrialitzats com Corea del Sud i Malàisia van fer ús de molts mecanismes innovadors com a requisits d'equilibri comercial que van unir el valor de les importacions de components i primera matèria d'un inversionista estranger al valor d'exportació del bé final, o regulacions de "contingut local" que obligaven que un cert percentatge dels components utilitzats per fabricar un producte fossin d'origen local ... Gràcies a l'acord del TRIM, aquests mecanismes ara són il·legals." Bello, "Why Reform of the WTO is NOT the Agenda."

un valor de transaccions comercials de milers de bilions de dòlars."⁸⁴ La inclusió dels serveis marca una de les diferències substancials entre l'OMC i el seu predecessor, el GATT, que es dedicava sols als béns industrials. La pressió per abandonar algunes mesures de direcció estatal del sector dels serveis (per exemple, mitjançant l'atorgament preferent de contractes a oferents locals) és vista com una de les prescripcions més severes i potencialment destructives per al Tercer Món.

L'acord sobre Drets de Propietat Intel·lectual Relacionats amb el Comerç (TRIP), per la seva banda, ha estat denunciat com la dimensió més elitista i orientada al Primer Món de l'agenda de l'OMC. L'acord TRIP obliga els països signants a "introduir legislació sobre drets de propietat intel·lectual amb estàndards de protecció similars als dels països del Nord", tot i que "els actuals països industrialitzats no van tenir patents o lleis de drets de propietat intel·lectual, o lleis tan estrictes com les que s'imposen per mitjà del TRIP durant el seu període d'industrialització, i això els va permetre incorporar als seus sistemes locals dissenys de tecnologia procedents de l'estranger". El TRIP també s'estén a béns agrícoles i mèdics, com s'ha vist recentment en l'intent de companyies farmacèutiques dels Estats Units i Europa per pressionar països del Tercer Món com el Brasil a abandonar els seus programes d'oferiment de drogues genèriques als malalts de sida. No sols això: l'acord TRIP "obre

la porta a les patents de formes de vida com micro-organismes i materials genèticament modificats... (que) és probable que accelerin la pèrdua de biodiversitat i que podrien amenaçar ecosistemes naturals."⁸⁵ D'acord amb Vandana Shiva, la tendència a patentar els organismes vius també "incentiva la biopirateria... el robatori mitjançant patents de la biodiversitat i del coneixement indígena (del Tercer Món)."⁸⁶

3.3 PROBLEMES DE DEMOCRÀCIA I TRANSPARÈNCIA

Com les seves contraparts de Bretton Woods, l'OMC ha estat rotundament acusada pel caràcter elitista i secret dels seus processos de formació de polítiques i panels de revisió. "Tan poc democràtica és l'OMC", escriu Walden Bello, "que les seves decisions es prenen informalment, per mitjà de comitès convocats en els passadissos de les reunions ministerials per les grans potències comercials. Les sessions formals es reserven per a discursos".⁸⁷ D'acord amb Susan George, "les condicions sota les quals són nomenats els panels de l'OMC, que han resolt més de 170 disputes fins ara, són fosques. Els noms dels 'experts' que s'hi asseuen i que es reuneixen darrere de portes tancades i no escolten testimonis exteriors no es fan públics... Sense avís, l'OMC ha creat d'aquesta manera una

⁸⁴ Susan George, "Globalising designs of the WTO", *Le Monde diplomatique*, juliol del 1999 <http://www.en.monde-diplomatique.fr/1999/07/05george> "l'aparentment innocent terme serveis inclou gairebé tota activitat humana imaginable: distribució, majoristes, minoristes i franquícies; construcció, arquitectura, decoració; enginyeria civil, mecànica i d'altres tipus; serveis financers, bancaris i d'assegurances; recerca i desenvolupament; serveis de béns seents, rendes, crèdits i vendes; comunicacions, serveis postals, telecomunicacions i audiovisuals, tecnologies de la informació; viatges i turisme, hotels i restaurants; serveis ambientals com construcció i manteniment de carreteres, recollida d'escombraries, rebuig del drenatge, distribució d'aigua; protecció del paisatge i planejament urbà; serveis recreatius, culturals i esportius, incloent-hi entreteniment, biblioteques, arxius i museus; publicacions, pintures, publicitat; transports per tots els mitjans imaginables incloent-hi viatges espacials i també educació (primària, secundària, terciària) i salut humana i animal. Tot plegat cobreix més de 160 subsectors i activitats."

⁸⁵ Khor, "How the South is Getting a Raw Deal", pàg. 27.

⁸⁶ Shiva, "War against Nature", pàg. 117. Noam Chomsky cita l'acord TRIP com a prova que l'OMC no està, de fet, interessada a promoure el desenvolupament. "En règims anteriors de patents, es tenien patents de processos... Les patents de processos significaven que si alguna companyia farmacèutica trobava una manera de produir una droga, algú més intel·ligent podria trobar una manera millor de produir-la perquè el que estava patentat era el procés. Així, si la indústria farmacèutica brasilera trobava un mètode més barat i millor de fer-la, bé, podria fer-ho. No violaria patents. En comptes d'això, el règim de l'OMC insisteix en patents de productes, amb la qual cosa no es pot trobar un millor procés. Cal adonar-se que això impedeix el creixement i el desenvolupament. La seva meta és tallar la innovació, el creixement, el desenvolupament per mantenir utilitats extremadament altes." Chomsky, "Unsustainable Non Development."

⁸⁷ Bello, "Building an Iron Cage", pàg. 86. En el mateix volum, Dot Keet diu que "per a molta de la Ronda Uruguai, la majoria dels representants dels països en vies de desenvolupament van ser poca cosa menys que espectadors en les anomenades negociacions i acords multilaterals -però a la pràctica bilaterals- que eren construïts pels països més poderosos del món." Keet, "Implications for Developing and Least Developed Countries" Anderson, ed., *Views from the South*, pàg. 127.

cort de 'justícia' internacional que està fent lleis i establint jurisprudència en la qual les lleis nacionals són 'barreres' al comerç i està liquidant tota consideració ambiental, social o de salut pública."⁸⁸

Tanmateix, aquesta noció no ha deixat de ser desafiada. Philippe Legrain, l'exassessor especial del director general de l'OMC, argumenta que l'organització "ja és més democràtica del que es pensa. S'arriba a tots els acords per consens. Tot país té vet -no com a l'ONU, on sols les grans potències en tenen- i els acords de l'OMC són ratificades pels parlaments".⁸⁹ La rèplica de Legrain la posen en dubte tots els mecanismes informals de decisió de l'OMC, tot i que li dona alguna substància el recent increment aparent del poder de conxorxa del Tercer Món en els passadissos de l'OMC.

3.4 LES PROPOSTES DE REFORMA DE L'OMC

Com amb les IFI de Bretton Woods, molts dels crítics de l'OMC en proposen l'abolició.⁹⁰ Això no obstant, la majoria dels comentaristes argüeixen la possibilitat de reformar el sistema més que no pas cancel·lar-lo del tot. "Si l'OMC fos ferida demà, el món no deixaria de comerciar. Però sense l'OMC les regles d'accés al mercat serien probablement establertes pels països poderosos i les seves companyies, a expenses dels febles."⁹¹ Cal admetre, de nou com a programa mínim, la necessitat de la reforma de l'OMC. Com es podria redissenyar aquesta organització per tenir en comp-

te les fortes crítiques que li han estat adreçades?

En el cas de les institucions de Bretton Woods, molts comentaristes consideren que el camí de reforma més significatiu és atorgar més poder real als països del Tercer Món, juntament amb un major reconeixement de les conseqüències socials de l'agenda neoliberal de l'OMC i la necessitat de "discriminació positiva" a favor dels pobles pobres del món. En resum, s'urgeix l'OMC a desenvolupar una consciència social.⁹² Però no és evident com s'ha d'expressar aquesta consciència social. Una arena de debat particularment interessant incumbeix la discriminació sobre la base dels "processos i mètodes de producció". Els països, haurien de tenir dret a -i ser incentivats a- erigir aranzels en contra de productes fets per nens, presoners o en condicions ambientals insegures? Susan George, per exemple, diu que sí.⁹³ Per a molts representants de països en vies de desenvolupament, el tema no és tan simple. Sovint sospiten d'intents per limitar el comerç per mitjà del recurs a reclams sobre processos i mètodes de producció. "Tractant amb molt de zel l'únic poder de negociació que tenen -baixos salaris i mètodes de producció barats i contaminants-, alguns governs del Sud veuen la introducció de regles en aquestes àrees com una forma disfressada de protecció."⁹⁴

L'erosió del control estatal sobre l'economia nacional és una preocupació que sembla unir la majoria dels crítics de l'OMC. Tenint en compte la història de la industrialització del món desenvolupat dirigida per l'Estat, posen èmfasi en la necessitat de permetre als països del Tercer Món utilitzar mesures

⁸⁸ Susan George, "Trade before freedom", *Le Monde diplomatique*, novembre del 1999 <<http://www.en.monde-diplomatique.fr/1999/11/02george>> (visitat el 16 de febrer de 2002). Juniper i Denny argumenten de manera similar que "Els judicis dels panels de resolució de disputes de l'OMC es porten a terme en sessions tancades per buròcrates no elegits. Els governs nacionals no tenen poder de decisió. Tampoc els consumidors de la UE preocupats per l'impacte de collites genèticament modificades sobre l'ambient, o els cultivadors de plàtans al Carib la vida dels quals està amenaçada pe la "competència" de grans companyies productores de fruita dels Estats Units." Tony Juniper i Charlotte Denny, "Planet profit", *The Guardian* (UK), 17 de novembre de 1999. <<http://www.guardian.co.uk/Archive/Article/0,4273,3931052,00.html>>

⁸⁹ Philippe Legrain, "Dump those prejudices", *The Guardian* (UK), 12 de juliol de 2001 <<http://www.guardian.co.uk/Archive/Article/0,4273,4220221,00.html>>

⁹⁰ Bello, "Why Reform of the WTO is NOT the Agenda."

⁹¹ Juniper and Denny, "Planet profit."

⁹² Vegeu Mittal, "The South in the North", pàg. 171: "Els mercats no tenen la primera ni l'última paraula en el desenvolupament humà. Molta part essencial per al desenvolupament humà es proveeix fora del mercat, però és destruït i aixafat per les pressions de la competència global. Quan el mercat domina els resultats socials i polítics, les recompenses de la globalització es distribueixen de manera desigual... Quan perd el control la motivació per la utilitat, se sacrifica el respecte per la justícia i els drets humans."

⁹³ George, "Fixing or nixing the WTO."

⁹⁴ George, "Fixing or nixing the WTO."

⁹⁵ Bello, "Building an Iron Cage", pàg. 76.

proteccionistes quan es consideri necessari per a l'estabilitat social i el creixement econòmic.⁹⁵ Això implica un procés de "desglobalització" dirigit a crear un mercat intern fort i reorientant cap a aquest l'economia real mentre s'evita la dependència excessiva de la inversió estrangera."⁹⁶

Molts també han insistit en la necessitat de solidaritat del Tercer Món a l'OMC -un major monitoratge dels processos de política interna, per exemple, juntament amb l'anàlisi de les implicacions de les polítiques de l'OMC per al món subdesenvolupat. Les coalicions i la construcció de consensos són clau aquí. Dot Keet escriu que "l'OMC no és una assemblea de nacions o una cambra de debats, com l'ONU. És una cambra de negociacions que, en una anàlisi final, reflecteix el balanç de poder econòmic i polític, així com habilitats tàctiques. En aquest context, és essencial que els països en vies de desenvolupament formin aliances estratègiques entre ells en què sostinguin els seus interessos comuns de cara als poders hegemònics i acordin intercanvis tàctics sobre temes específics en què difereixin entre ells."⁹⁷

Alguna cosa de tot això comença a passar. Els països del Tercer Món i els seus defensors en els països desenvolupats comencen a coordinar els seus esforços per establir una major presència en el procés de realització de polítiques de l'OMC. El que sorprèn d'aquest moviment són les diferències entre les posicions de negociació de països del Tercer Món i l'agenda avançada pels activistes a Occident, que tendeixen a ser altament escèptics sobre les condicions que prevalen del lliure comerç. Algunes potències líders del Tercer Món, en contrast, donen suport al lliure comerç però en els seus propis termes.⁹⁸ És probable que aquesta complexa situació esdevingui encara més complexa els pròxims anys, i que produeixi aliances i permutacions de poder impossibles de predir en aquest moment.

⁹⁶ Vegeu Walden Bello, "The Struggle for the Future: De-Globalization", *Economic Justice Journal On Line*, 3: 4 (setembre del 2000), <http://www.50years.org/ejn/v3n4/bello.html> (visitat el 16 de febrer de 2002). Vegeu també la síntesi de propostes per a una nova alineació de poder del Fòrum Social Mundial de Porto Alegre, Brasil, a http://www.forumsocialmundial.org/br/esp/roficial_podermundial_por.asp

⁹⁷ Keet, "Implications for Developing and Least Developed Countries", pàg. 148.

⁹⁸ Rana Foroohar, "The Poor Speak Up", *Newsweek International*, 11 de febrer de 2002 <http://www.msnbc.com/news/698916.asp>

4. ALGUNES CONCLUSIONS I POSSIBILITATS D'ACCIÓ

L'anàlisi anterior suggereix que els impediments per a una reforma de gran abast de les institucions i perspectives de les Nacions Unides, així com en les institucions financeres internacionals, radiquen, més que res, en la naturalesa mixta de l'organització, aquest compromís entre les dues lògiques amb preeminència d'una d'elles, la lògica dels Estats. Com un conjunt de delegats d'Estats sobirans, les Nacions Unides han estat discapacitades des del seu inici per les disparitats i rivalitats inherents al sistema estatal. Sobretot, la lluita per la reforma ha donat pas a visions mútuament irreconciliables del paper de l'ONU. Per simplificar, la perspectiva del Primer Món és que l'organització hauria de servir com una extensió de les polítiques exteriors dels països amb més poder i la perspectiva del Tercer Món posa èmfasi en una major democràcia en la presa de decisions i els objectius de desenvolupament dels països més pobres del món. La reforma necessitarà, llavors, la disminució de la influència internacional de les grans potències i un compromís de part dels Estats del Tercer Món en els seus tractes amb els països rics, així com l'activisme i l'audàcia intel·lectual dels individus i les organitzacions de la lògica de la democràcia global. En molts casos, és d'aquestes d'on han vingut els vents més forts per a la construcció d'un sistema de governabilitat democràtica global, associats amb funcionaris compromesos de les mateixes organitzacions i amb constel·lacions de països del Sud, i de vegades també del Nord.

L'ingredient cabdal que falta, en aquest punt, ha estat la voluntat política necessària. "Tenim una paradoxa que ens fa pensar que mentre la necessitat objectiva de les Nacions Unides és més gran avui del que ho va ser quan es va crear, hi ha poca evidència de la voluntat i visió política il·lustrada que van portar a la creació de les Nacions Unides i les institucions de Bretton Woods després de la Segona Guerra Mundial. Sense una revitalització de la voluntat política il·lustrada inspirada per una visió transcendent dels riscos i les oportunitats que confronta la comunitat humana en entrar en el segle XXI, hi ha poca probabilitat d'efectuar els canvis fonamentals requerits en aquestes institucions per permetre'ls respondre a aquestes necessitats."⁹⁹

Aquesta afirmació és vàlida no sols per als processos de reforma de l'ONU, sinó també per a tots els processos de construcció d'una governabilitat democràtica global. Com que ho diu per al cas específic de l'OMC, però també és vàlid per al conjunt del procés, és evident que hi ha una possibilitat per als líders i activistes reformistes de "mantenir la pressió i la mobilització i muntar una ofensiva contra propostes amb l'objectiu últim de construir una genuïna democràcia internacional." Així escriu, amb raó, Susan George, i hi afegeix: "Això necessitarà un sostingut esforç col·lectiu per a la discussió i l'acció. Però no pot ser planejat en detall en aquest moment."¹⁰⁰

És concebible construir la voluntat política necessària per assolir la governabilitat democràtica global? És probable que la perspectiva unilateral continui dominant la política exterior de l'Estat més poderós de la terra, cosa que farà extremadament difícil reunir aquesta voluntat. Però hi ha la possibilitat que pugui sorgir una coalició d'Estats del Tercer Món que busquen ampliar els seus marges d'autonomia, amb aliats a les nacions més progressistes del món desenvolupat i la iniciativa eficaç de la societat civil internacional, per contrarestar la tendència unilateral dels Estats Units i pressionar per reformes significatives. En moltes àrees això trobarà la resistència de l'única superpotència. Però fins i tot les potències unilaterals poden ser persuadides per mitjà de l'acció concertada per modificar o revertir el seu curs. Tot i que és molt difícil, és possible que aquesta força pugui influir la política mundial en una direcció més positiva. Un intent de construcció de coalició d'aquest tipus sens dubte hauria de transcendir les seves pròpies dificultats i controvèrsies internes. Potser és el repte més significatiu en la situació actual, el nus gordià en la construcció d'una governabilitat democràtica global. És difícil veure, si no hi ha aquesta iniciativa, com els intents de reforma de les Nacions Unides podrien ser transformats de merament cosmètics o elitistes en projectes visionaris i a l'altura de les necessitats de la humanitat.¹⁰¹

En el procés de construcció de la governabilitat democràtica global, les dues lògiques que coexisteixen en un escenari internacional tan fluid i canviant

⁹⁹ Strong, Maurice, "The United Nations at 50.", discurs a Saskatoon, 3 de març de 1995. <http://www.ecouncil.ac.cr/about/speech/strong/saskatoo.htm>

¹⁰⁰ George, "Fixing or nixing the WTO."

¹⁰¹ Mayor, Federico, *Un mundo nuevo* (Espanya: Ediciones UNESCO, 2000).

es multipliquen com en un calidoscopi. És possible que una xarxa com aquesta pugui actuar amb intel·ligència per construir aquesta voluntat política necessària sense la qual no es podrà encarar una situació tan difícil com l'actual. L'essència de la construcció de la governabilitat democràtica global és de caire polític. Aquesta xarxa, a mig camí entre el Club d'Atenes i el Fòrum Social Mundial de Porto Alegre, pot trobar el seu sentit en accions d'enllaç entre l'expressivitat de la protesta dels qui fa molt van guanyar els carrers i la capacitat instrumental dels qui tenen experiència en la construcció d'un ordre global. Auspiciar un nou diàleg entre el Nord i el Sud, recol·locar els temes del desenvolupament -i del desenvolupament sostenible- en l'Agenda internacional; regionalitzar i descentralitzar iniciatives i espais de trobada que vagin construint la democràcia; denunciar com n'és d'errònia, la idea imperant que no hi ha més opció que la vigent. I, sobretot, parlar clar: cal evitar que al vell silenci dels silenciats i al silenci recent dels qui es van estimar més callar,¹⁰² se n'hi afegeixi un de nou, el silenci dels qui parlen.

¹⁰² Mayor, Federico, La nueva página (Espanya: Galaxia Gutenberg, 1994).

Fòrum Mundial de
Xarxes de la Societat Civil - UBUNTU
www.ubuntu.upc.edu
info.ubuntu@ubuntu.upc.edu

Campanya Mundial per una profunda Reforma
del Sistema d'Institucions Internacionals
www.reformcampaign.net
info.campaign@reformcampaign.net

Secretariat Ad Hoc
Universitat Politècnica de Catalunya
Edifici Nexus II
C/ Jordi Girona 29
08034 Barcelona - Espanya

Tel. +34 93 413 7773
Fax +34 93 413 7777

Promogut per:

Amb el suport de:

